

Nationell handlingsplan för att stärka arbetet mot bränder i skolmiljö

Redovisning av uppdrag
(Fö2009/1961/SSK, 2010-04-14)

Innehållsförteckning

Innehållsförteckning	2
Sammanfattning	3
1. Inledning	5
2. Nationell skadebild och problembeskrivning	6
2.1 Statistik om bränder i skolmiljö	6
2.2 Siffror om grundskolan i Sverige	12
2.3 Typer av skolbränder	12
2.4 Vem/vilka anlägger bränder i skolmiljö?	14
2.5 Skolpersonalens uppfattning	16
2.6 Skolmiljöns betydelse	17
2.7 Situationen i andra länder	18
3. Myndigheternas ansvarsområden	20
3.1 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	20
3.2 Statens skolverk.....	21
3.3 Rikspolisstyrelsen	22
4. Tidigare och pågående arbete	24
4.1 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap	24
4.2 Skolverket	26
4.3 Rikspolisstyrelsen	29
4.4 Brandskyddsföreningen Sverige	30
4.5 Exempel på arbete i kommunerna	31
4.6 Vilket stöd önskar kommunerna från myndigheterna?	37
5. Slutsatser och åtgärdsförslag	39
5.1 Samverkansorgan	39
5.2 Erfarenhetsåterföring från pågående arbete	41
5.3 Brandförebyggande åtgärder	42
5.4 Trygghetsarbete i skolan	43
5.5 Förbättrad statistik och indikatorer	45
5.6 Utveckling av material för skolan.....	46
Referenser	47

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Sammanfattning

De senaste fem åren har enligt MSB:s statistik den kommunala räddningstjänsten i genomsnitt utfört drygt 600 insatser per år mot bränder i skolmiljön. Andelen anlagda bränder i skolor är högt, de senaste tio åren har nästan hälften av bränderna varit anlagda.

Kostnaderna för bränder i skolmiljö har uppskattats till cirka 300 miljoner kronor varje år. År 2009 då flera större skolor brann ner bedömdes den sammanlagda kostnaden uppgå till närmare en miljard kronor, varav de sex större bränderna stod för nästan halva denna kostnad.

Inom Brandforsk, som är försäkringsbolagens, industrins och samhällets gemensamma organ för forskning inom brandområdet, pågår för närvarande en särskild satsning på forskning inom området anlagda bränder. Resultat från denna satsning visar att det behövs arbete med skolmiljön i sin helhet och inte bara utifrån ett brandskyddsperspektiv.

Den nationella handlingsplanen är i stora delar en sammanfattning av kunskapen inom området. Kunskap som kommer ur det arbete som har bedrivits av de olika myndigheterna, de resultat som framkommit inom ramen för olika forskningssatsningar och erfarenhetsutbyte på de konferenser som anordnats under åren. Problembilden är relativt känd, om än svårfångad och mångfacetterad. På lokal nivå behöver arbetet för att förebygga bränder i skolmiljö ske aktivt och i bred samverkan. På nationell nivå behöver myndigheterna fortsätta samarbetet för att genom olika fora stödja arbetet på lokal nivå med kunskap och genom att sprida exempel på hur man kan arbeta på lokal nivå för att förebygga bränder i skolmiljön.

Bränder i skolmiljö är inte bara en fråga om brand i en speciell byggnadstyp. Det handlar också om att barn och ungdomar av olika anledningar anlägger bränder i skolmiljön. Det behövs tekniska åtgärder för att förhindra uppkomst och spridning av brand, samtidigt behövs åtgärder för att förhindra att barn och ungdomar anlägger bränder. Det handlar om att arbeta för att alla elever ska känns sig trygga och trivas i skolan, genom att förebygga kränkningar, misstrivsel och ohälsa samt genom att ge elever i svårigheter det stöd de behöver antingen det handlar om inläring, hälsa eller sociala problem. Ett bra brandskydd omfattar inte bara brandskyddstekniska frågor, utan även underhåll, vuxennärvaro och elevvård.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Nedan följer några av de förbättringsåtgärder som har identifierats och redovisas i handlingsplanen:

- **Lokal samverkan och erfarenhetsåterföring från pågående arbete:** Det finns många exempel på hur man arbetar på lokal nivå för att förebygga bränder i skolmiljön. MSB kommer att tydliggöra dessa exempel, dels genom resultatet från en pågående studie, dels genom det nya verktyget Exempelkatalogen.
- **Erfarenhetsåterföring från forskningsprojekt:** MSB kommer att medverka till kunskapsspridning från den särskilda satsningen mot anlagd brand inom ramen för Brandforsk.
- **Samverkansorgan på nationell nivå:** MSB avser att mer systematiskt föra in frågan om skolbränder i Barnsäkerhetsrådets arbete. Skolverket, MSB och RPS avser att fortsättningsvis samverka när det gäller informationsspridning, i lämpliga fora om anlagda bränder i skolmiljön.
- **Trygghetsarbete i skolan:** Skolverket avser fortsätta stödja skolhuvudmännens förutsättningar att utveckla det främjande och förebyggande arbetet genom olika former av informations- och utbildningsinsatser.
- **Förbättrad statistik och indikatorer:** MSB kommer att verka för att skapa en mer heltäckande bild av skolbrandsproblemet genom tillgång till fler statistikällor. RPS kommer att verka för en översyn och att undersöka möjligheterna att lägga till objekt till brottskoderna som berör skolan i den statistik som tillhandahålls av Brottsförebyggande rådet (BRÅ).

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

1. Inledning

I departementsskrivelsen Reformen skydd mot olyckor - en uppföljning med förslag till utveckling (DS 2009:47), konstaterades att arbetet med reformen skydd mot olyckor har gått i enlighet med intentionerna, men att utvecklingen har gått trögt. I rapporten konstateras att olycks- och skadeutvecklingen i huvudsak visar en nedåtgående trend med några undantag. Bränder i skolmiljö är ett av områdena där trenden har varit den motsatta.

Regeringen gav den 14 april 2010 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, MSB, i uppdrag (Fö2009/1961/SSK) att, i samverkan med Statens Skolverk och Rikspolisstyrelsen och efter samråd med Sveriges Kommuner och Landsting och andra berörda organisationer ta fram en nationell handlingsplan med förslag till samverkansorgan och förbättringsåtgärder för att stärka arbetet mot bränder i skolmiljö.

En arbetsgrupp bestående av representanter från MSB, Skolverket, Rikspolisstyrelsen samt Brandskyddsföreningen har regelbundet träffats för att arbeta med uppdraget. I samband med träffarna har vid flera tillfällen andra aktörer medverkat och berättat om pågående arbete. Även ett studiebesök har genomförts för att se hur Göteborgs stad arbetar med bränder i skolmiljö.

I januari 2011 anordnades en workshop där representanter från ett antal organisationer, kommuner och myndigheter deltog. Syftet var att diskutera olika problemställningar och behov av stöd samt utbyta exempel på pågående arbete gällande bränder i skolmiljö.

I handlingsplanen redovisas problembild, statistik, resultat från forskningsprojekt som bland annat redovisar brister i skolan och vilka ungdomar som anlägger bränder. Vidare beskrivs myndigheternas ansvarsområden samt pågående arbete med inriktning mot skolområdet. Slutligen presenteras slutsatser och ett antal åtgärdsförslag. Förslag på åtgärder som kan utföras på lokal nivå redovisas kortfattat eftersom det finns betydligt utförligare beskrivningar i de rapporter och den litteratur som hänvisas till. De åtgärder som respektive myndighet på central nivå kommer att arbeta med har däremot beskrivits mer utförligt.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

2. Nationell skadebild och problembeskrivning

Sedan 1996 har MSB kontinuerligt samlat in data om den kommunala räddningstjänstens insatser. Den kommunala räddningstjänsten upprättar insatsrapporter som sammanställs av MSB.

Nedan redovisas kortfattat fakta och slutsatser från den nationella skadebilden avseende bränder i skolmiljö. Uppgifterna är hämtade från MSB:s databaser och avser perioden 1996-2010. Vissa uppgifter behandlar endast anlagda bränder i skolmiljö, detta anges i förekommande fall.

Antalet insatser som räddningstjänsten gör mot bränder i skolmiljö är inte att likställa med det faktiska antalet skolbränder. Många bränder kommer aldrig till räddningstjänstens kännedom utan hanteras av elever och personal på skolorna.

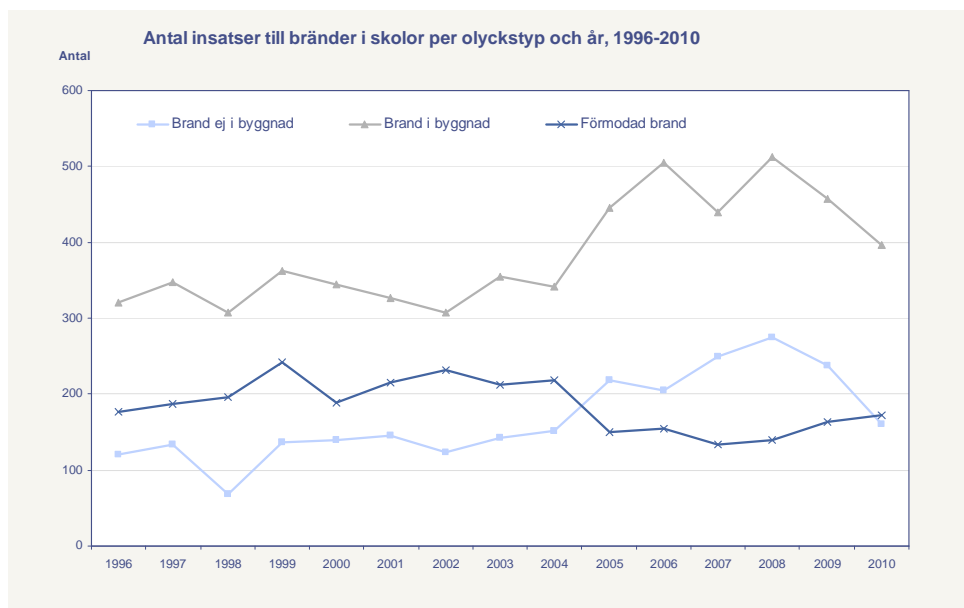
Sedan 2008 pågår en särskild forskningssatsning inom ramen för Brandforsk. Brandforsk är försäkringsbolagens, industrins och samhällets gemensamma organ för forskning inom brandområdet. Budgeten på 17 miljoner kronor har finansieras av Brandforsk, försäkringsbolag, kommuner samt av MSB och är Brandforsks genom tiderna största forskningsprojekt. Satsningen, som pågår mellan 2008 och 2012, har som målsättning att ta ett samlat grepp kring anlagd brand, med fokus på bränder i skolor. Resultat som hittills kommit fram visar att det krävs arbete med skolmiljön i sin helhet och inte bara ur ett brandskyddsperspektiv, vilket redovisas nedan.

2.1 Statistik om bränder i skolmiljö

2010 gjorde de kommunala räddningstjänsterna 728 insatser mot bränder, eller förmodade bränder, i skolmiljö, i eller utanför byggnaden. Det var den lägsta siffran sedan 2005 och något under medelvärdet på 736 insatser, för hela perioden 1996-2010.

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Sett över en längre period inträffade ett tydligt trendbrott år 2005. Under åren 1996-2004 gjordes i genomsnitt 671 insatser per år. 2005 steg siffran kraftigt avseende "Brand i byggnad" och "Brand ej i byggnad". Det senare alternativet gäller endast insatsrapporter där objektet skola är ikryssat i samband med att branden har inträffat utanför och inte påverkat själva byggnaden.

Antalet insatser för olyckstypen "förmodad brand" sjönk samtidigt. Det finns skäl att tro att larm från skolor betraktas som allvarligare än tidigare. Olyckstypen "förmodad brand" innebär normalt att räddningstjänsten åker till platsen med en reducerad insatsstyrka för att göra en undersökning, t.ex. efter att personal från skolan har ringt och berättat att det inträffat en brand som de släckt själva. För olyckstypen "brand i byggnad" syns under samma period, en ökning av antalet insatser där branden är släckt vid räddningstjänstens ankomst. En ny insatsrapport började användas 2005 där det bl.a. ställdes hårdare krav på dokumentation än tidigare med anledning av den nya Lag (2003:778) om skydd mot olyckor som införts ett år tidigare.

Det sammanlagda medelvärdet för perioden 2005-2010, 835 insatser/år, är drygt 13 procent högre än medelvärdet för hela perioden, 736 insatser/år.

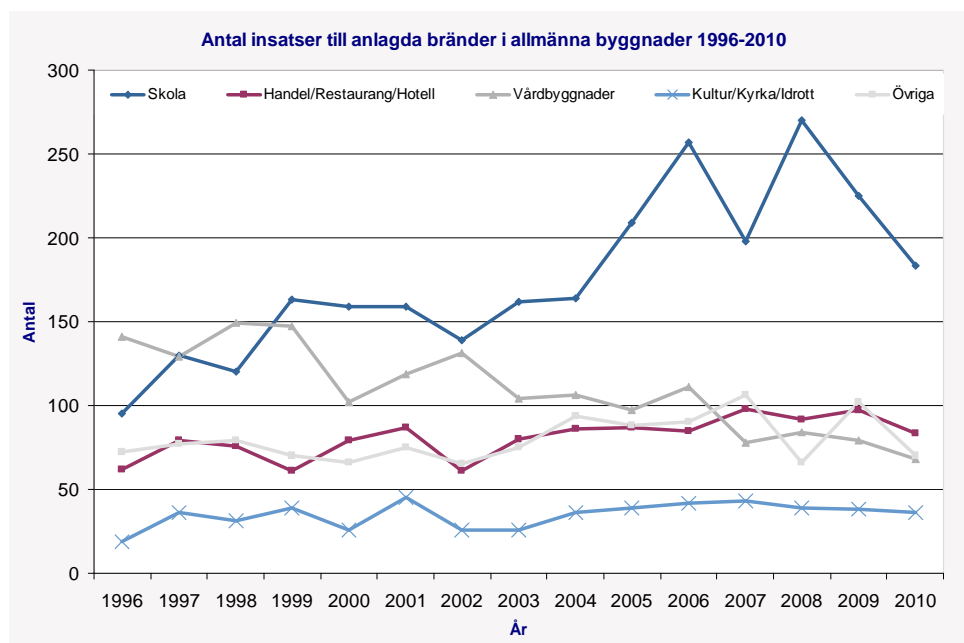
MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

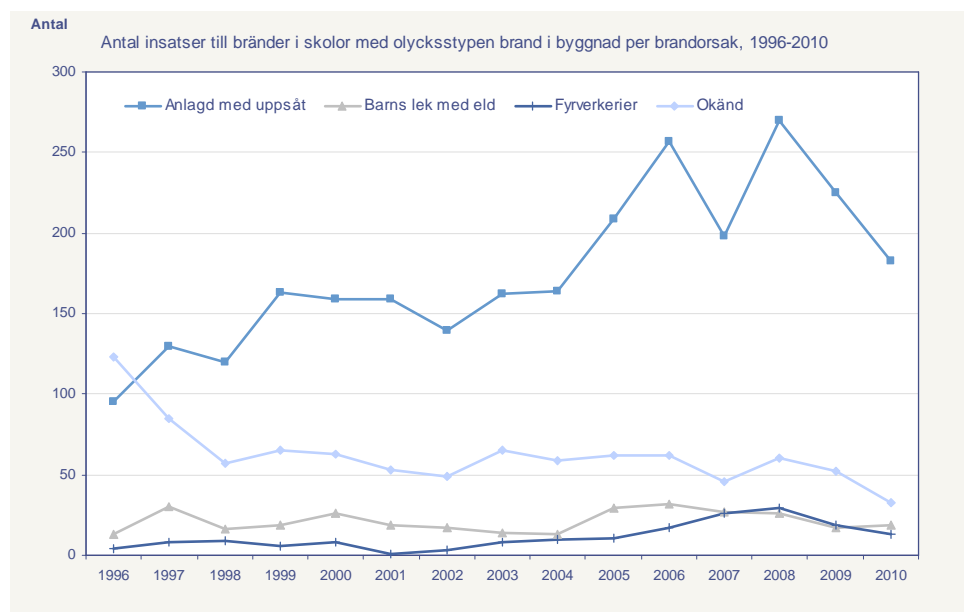
Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

En jämförelse för perioden 1996-2010 visar att problemet med anlagda bränder är störst i skolor jämfört med andra allmänna byggnader.

Från 2004 till 2005 skedde en kraftig ökning av antalet bränder där ”anlagd brand” angavs som brandorsak. I insatsrapporten infördes samma år en möjlighet att göra en notering om säkerheten i bedömningen utifrån tre nivåer; trolig, mycket trolig och säkerställd. Denna möjlighet att gradera bedömningen

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

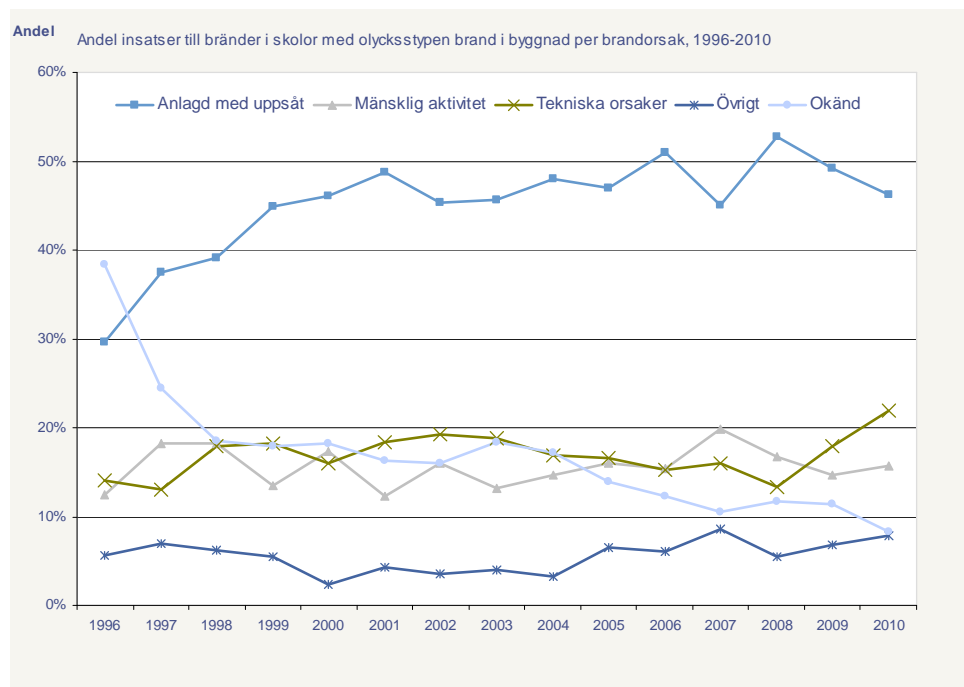
Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

”anlagd med uppsåt” har sannolikt medfört att fler insatser än tidigare bokförts under denna bedömning. Två andra orsaker som beror på mänsklig aktivitet visas också i diagrammet; barns lek med eld och fyrverkerier. Barns lek med eld har legat på en ganska konstant nivå. Efter en uppgång runt 2005 har siffrorna gått ner igen. Bränder orsakade av fyrverkerier är relativt sett ganska få, men en successiv ökning skedde mellan 2001 och 2008. Därefter har även denna brandorsak minskat.

Ser man till *andelen* bränder som bedöms vara anlagda har ökningen skett successivt under hela perioden. Den kraftiga ökningen 2005 syns inte. Andelen bränder med okänd orsak har dock minskat. Bland övriga orsaker (grupperade i diagrammet ovan) syns variationer men i huvudsak har även dessa ökat svagt under perioden.

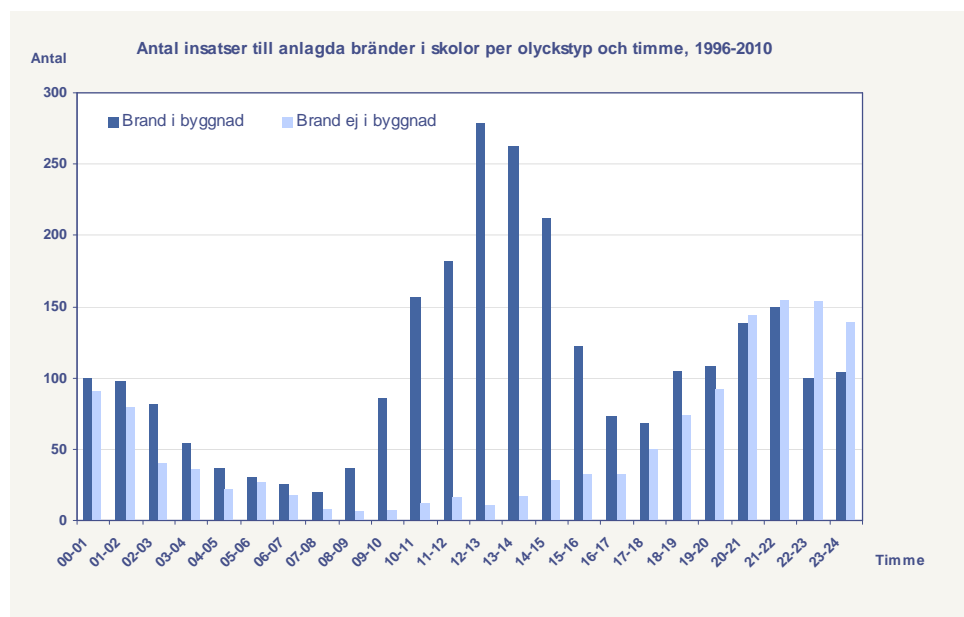
MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Tid på dygnet då det anläggs flest bränder kulminerar vid två tillfällen och är delvis kopplat till olyckstyp. Olyckstypen "brand i byggnad" inträffar främst under dagtid. Olyckstypen "brand ej i byggnad", inom skolområdet, inträffar i huvudsak under kvällstid. Läger man samman tidpunkterna är det mellan kl. 21 och 22 som de allra flesta bränder anläggs i skolbyggnaden eller på skolområdet.

En stor del av bränderna (57 procent) i skolbyggnaden inträffar under dagtid. Dessa bränder är oftast relativt begränsade i sin omfattning, då de upptäcks snabbt av personal och elever. När räddningstjänsten anländer är branden ofta släckt, eller så har det bara varit rökutveckling utan brandspridning. Kvällstid är det vanligare att det fortfarande brinner vid räddningstjänstens ankomst, antingen i det föremål där branden har startat, eller i hela utrymmet där branden har startat. Att branden sprider sig till andra rum eller andra brandceller (del av byggnad som är konstruerad att stå emot brandspridning under en viss tid) inträffar i stort sett bara under sen kvällstid eller nattetid, främst mellan kl. 02-03.

Ser man till anlagda bränder över veckodagarna märks också en skillnad. Anlagd brand i byggnad inträffar framför allt under vardagarna, medan anlagd brand på skolområdet inträffar under veckosluten. Totalt sett inträffar flest bränder på fredagar.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

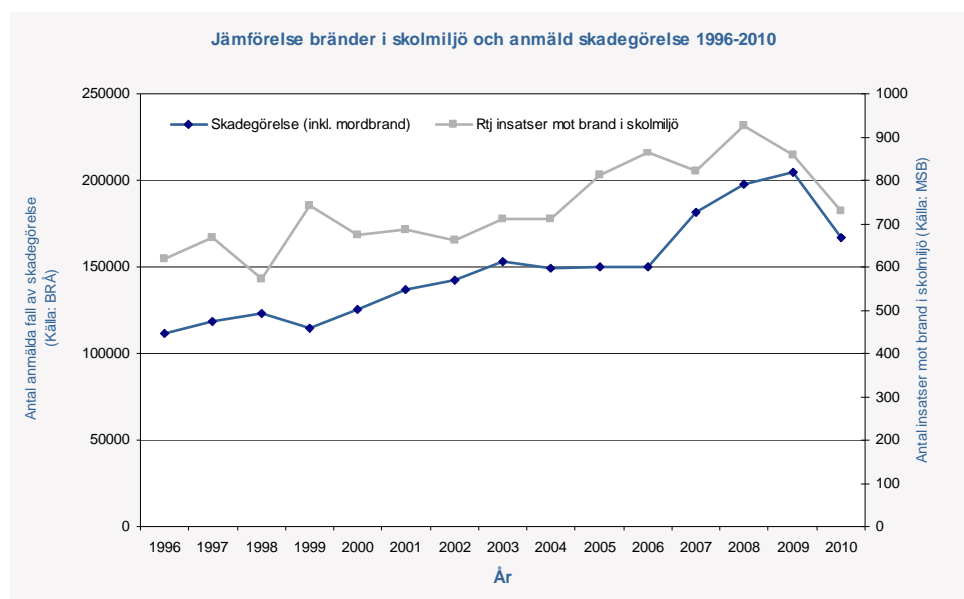
Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

De vanligaste platserna för anlagd brand i skolmiljö är trapphus och korridorer, på toaletter och utomhus. Andra vanliga platser är klassrum, omklädningsrum och andra allmänna utrymmen i skolan.

Som framgick ovan är de flesta anlagda bränder släckta vid räddningstjänstens ankomst. Relativt få bränder sprider sig till övriga delar i byggnaden. Speciellt under dagtid är det få bränder som sprider sig till annat än den brandcell där branden startat. De bränder som trots allt sprider sig till hela byggnaden eller till flera byggnader har ofta anlagts under kvälls- eller nattetid.

En jämförelse mellan MSB:s statistik baserad på insatsrapporter och den skadestatistik som försäkringsbolaget Göta Lejon har för Göteborgs stad visar att räddningstjänsten "bara" kallas till platsen i cirka 75 procent av fallen (298 mot 396 fall under samma period). Detta ger en uppfattning om en del av mörkertalet. Det finns förmodligen ytterligare fall som inte ens har rapporterats till försäkringsbolaget. Generaliserar detta resultatet till hela landet innebär det att vi istället för cirka 450 bränder i skolbyggnader per år har cirka 600 bränder per år. En enkät¹ från Brandskyddsföreningen till skolorna visar att i endast 40 procent av bränderna hade man larmat räddningstjänsten.

¹ Nyhetsbrev 29 om anlagd brand Bilaga 4 - Skolenkät, Brandskyddsföreningen

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Jämför man antalet insatser mot bränder i skolmiljö (alla olyckstyper är inkluderade, se ovan) med utvecklingen av antalet polisanmälda fall av skadegörelse (inklusive mordbrand) under samma tid framträder ett intressant mönster. Det är visserligen stor skillnad på antalet bränder och anmälda fall av skadegörelse men utvecklingen från 1996 fram till 2010 är påfallande lika. Detta ger en indikation på att ökningen av antalet bränder i skolmiljö under perioden inte är ett isolerat brandproblem utan snarare en manifestation av ett samhällsproblem med ökande skadegörelse.

2.2 Siffror om grundskolan i Sverige

Skolan brukar ibland kallas Sveriges största arbetsplats. Verksamheten i grundskolan är omfattande och berör många, både elever och personal. Nedanstående siffror illustrerar omfattningen av grundskoleverksamheten i Sverige, hösten 2010.²

Hösten 2010 fanns 4626 grundskolor varav 741 fristående i Sverige. Under motsvarande period gick 886 487 elever i grundskolan, cirka 11,8 procent gick i fristående skolor. Detta motsvarar i genomsnitt drygt 191 elever per skola. Elever i grundskolan utgjorde 12,65 procent av befolkningen (6-64 år).

Siffrorna visar att 85 878 lärare fanns i tjänst på grundskolorna, vilket motsvarar en lärartäthet om i genomsnitt 8,3 lärare (heltidstjänst) per 100 elever.

De beräknade kostnaderna för grundskolan hösten 2009 var 77,4 miljarder kr. Kostnaderna per inskriven elev var för grundskolan 85 900 kr (inkl skolskjuts).

2.3 Typer av skolbränder

Statistiken ovan visar att de flesta bränder i skolbyggnaden inträffar under dagtid när det finns elever och personal i skolan. Trots att dessa bränder ofta upptäcks tidigt och därför kan släckas innan de sprider sig, måste de betraktas som ytterst allvarliga då det finns stor risk att många människor utsätts för fara. De bränder som utvecklas och sprider sig till andra delar av byggnaden inträffar oftare under kvällar, nätter och helger då sannolikheten för att de ska upptäckas och släckas i ett tidigt skede är liten. Dessa bränder är relativt få men orsakar ibland stora egendomsskador. Bränder som anläggs under dagtid respektive kvällar och helger har olika bakomliggande orsaker vilket beskrivs mer ingående nedan under avsnittet "Vem/vilka anlägger bränder i skolmiljö?".

² Snabbfakta Skolverket - <http://www.skolverket.se>

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

En fallstudie³ baserad på 57 fall med skolbränder under perioden 2006-2009 har genomförts. Bränderna som har undersökts är större bränder i betydelsen stora skadekostnader och/eller konsekvenser för skolan. Studien visar att de vanligaste tändkällorna är tillgängligt material som papper, trä och löv eller lådor, möbler, containers och mindre fordon. Fyrverkeri (som skjuts in i skolan) och Molotovcocktails eller brännbara vätskor som kastas in genom krossade fönster är också vanligt förekommande i de här fallen. Inomhus anläggs bränder vanligen i papperskorgar och då ofta på en toalett.

När det gäller brandens startplats är toaletter och korridorer de vanligaste ställena för bränder som startar inne i skolan. Utomhus startar branden oftast vid fasaden eller vid en entré och då gärna i en nisch där det är svårare att upptäcka förövaren. Det förekommer även att bränder startar på vinden eller i en krypgrund.

Vidare visar studien att utvändiga bränder i flera fall spridits från fasaden eller skärmtaket in på vinden och sedan vidare på vinden och därefter vidare ner i de olika klassrummen. Vinden saknar ofta skydd mot brandspridning vilket medför att branden kan sprida sig. Det finns även exempel på att spridningen gått direkt från fasaden och in i byggnaden. Vid flera tillfällen har branden spridit sig över otillräckliga brandcellsgränser.

Sammanfattningsvis så finns det ett antal tekniska brister som skulle kunna åtgärdas. Dessa är framför allt:

- Brandcellsgränser som inte håller (otäta genomföringar, dörrar som ej är stängda).
- Olämpliga konstruktioner (brännbar takfot, vindar som är ventilerade i takfoten, brännbara fasadmateriäl).
- Ventilationssystem som tillåter spridning av rök och brand inom byggnaden.
- Otillräcklig detektion och automatlarm – brandlarm i skolan finns framför allt för att de som finns i byggnaden ska hinna utrymma i händelse av brand. De är inte dimensionerade för en brand som startar utomhus.
- Otillräckligt inbrottskydd – lätt att ta sig in i skolan.
- Brist på belysning på skolgårdar vilket gör att förövare kan verka ostört.

³ Fallstudier – Vilka tekniska faktorer spelar roll vid anlagd brand i skolor, Patrick Van Hees och Nils Johansson

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Förutom de tekniska bristerna visar studien också på att det systematiska brandskyddsarbetet behöver förbättras. Efter en brand fortsätter verksamheten som vanligt utan någon eller efter en väldigt begränsad feedback till elever och lärare.

Brandskyddsföreningens kontinuerliga bevakning av bränder i skolmiljö visar också att brand ofta anläggs i sopkärl av plast och att placeringen av dessa har stor betydelse för en eventuell brandspridning till skolbyggnaden. Flera av de helt nerbrunna skolorna startade med brand i ett sopkärl av plast placerat intill fasad.

I en pilotstudie⁴ som MSB utarbetade tillsammans med Karlstads Universitet och Skolverket ställdes frågan om det var vissa skolor som i högre grad utsattes för anlagda bränder än andra. Data från MSB:s insatsrapportdatabas analyserades tillsammans med Skolverkets skolregister. Studien visar på några tydliga samband. Högstadieskolor är den skolnivå som är mest utsatt för anlagda bränder. Risken är nästan dubbelt så hög jämfört med låg- och mellanstadie-skolor. Storleken på både skola och kommun påverkar också risken för anlagd brand, det är förhållandevis fler anlagda bränder på stora skolor och i stora kommuner. I media framhålls ofta förortskommuner som särskilt drabbade, men studien ger inget belägg för detta. Sambandet mellan skolans huvudman-naskap (ex. kommunala skolor respektive friskolor) och anlagda bränder undersöktes också. I studien framkommer att kommunala skolor utsätts för anlagda bränder i betydligt högre grad än friskolor. För skolstorlek mellan 100-499 elever, konstaterar studien att friskolor, även efter att hänsyn tagits till skolstorlek, har en statistiskt säkerställd lägre brandrisk jämfört med kommunala skolor.

2.4 Vem/vilka anlägger bränder i skolmiljö?

I rapporten "Förstudie till metodutveckling för identifiering och behandling av unga brandanläggare"⁵ görs en gruppering av beteenden hos unga brandanläggare som beskrivs i litteraturen. Totalt rör det sig om sju olika typer i olika åldrar, från barn till unga vuxna. Grupperingen har gjorts efter de bakomliggande orsakerna och är; nyfikenhet, oavsiktlighet, rop på hjälp, ungdoms-

⁴ Vilka skolor har en ökad risk för anlagd brand?, MSB 0143-10

⁵ Förstudie till metodutveckling för identifiering och behandling av unga brandanläggare, Lennart Strandberg

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

brottslighet, allvarlig störning, kognitionsproblematik samt sociokulturell problematik. Flera av dessa återkommer även i andra studier.

Inom en annan del av Brandforsks särskilda satsning mot anlagd brand har det tagits fram en typologi för skolbränder. Studien, som fortfarande pågår, baserar sig på tingsrättsdomar gällande mordbrand i skolbyggnad. Det förtjänar att påpekas att dessa enbart utgör cirka tio procent av alla förövare eftersom gärningsmannen inte identifieras i 90 procent av fallen. Enligt studien finns det fem olika typer av anlagda skolbränder vilka skiljer sig från varandra. Dessa fem är:

- Vandalisering
- Förhindra skolverksamhet
- Dölja inbrott
- Psykiska problem
- Skolbrand som bieffekt

Typen som kan karaktäriseras som "vandalisering" utmärks av att det i första hand är unga killar (cirka 15 år, yngre finns inte med här eftersom det handlar om åtalade ungdomar) som återfinns bland gärningsmännen. Dådet utförs ofta av en grupp av ungdomar, fler än två personer och i något fall fler än tio. Det sker oftast på fritiden dvs. på kvällar eller helger och det sker antingen spontant eller planerat. Utförarnas relation till skolan varierar.

"Förhindra skolverksamhet" är precis som det låter orsakat av att man vill utlösa brandlarm, utrymma skolan, "hitta på något skoj" för att därmed slippa skolgång. I den här typen finns både killar och tjejer bland utövarna. De är unga och ofta två personer men det finns enstaka exempel på ensameldare också. I de här fallen finns det oftast inga andra brott i domen.

Vissa bränder anläggs för att dölja inbrott i skolan. I de fallen är förövaren oftast över 18 år och i den här typen är killar överrepresenterade. Brottet begås utanför skoltid och förövarna döms för fler brott än enbart branden.

Den fjärde typen av anlagda bränder är de som begås av personer med psykiska problem. I den här gruppen finns både killar och tjejer och de är äldre än 18 år. Brottet begås på egen hand och förövaren har tidigare erfarenhet av eldning. Tidpunkten för brottet varierar. Orsaken till att man anlägger branden är t.ex. att tillförsäkra sig vård, att man känner sig uppmanad av inre röster eller ångesthantering. De döms i de flesta fallen till rättspsykiatrisk vård.

Den femte och sista typen i analysen kallas för "skolbrand som bieffekt" och är något av en restgrupp. Här finns händelser som att man avfyrat fyrverkerier

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

inomhus för att prova eller att man kastat in smällare i skolan för att skrämma övernattande barn. I de här fallen handlar det om unga förövare.

Arbetet med analysen fortsätter och man kommer att utvidga underlaget till domar från hela Sverige. Det gör att underlaget kommer att växa och bli betydligt större och förväntningen är att man kommer att kunna bli mer konkret om de olika typerna. Man tror att indelningen i de olika typerna kommer att stå sig även om det egentligen är för tidigt att uttala sig om.

I en annan del av studien har man använt sig av Brottsförebyggande rådets (BRÅ) självdeklaration för elever i nionde klass, vilken utförs vartannat år. Studien är långt från färdig men man kan se ett resultat som är intressant i det här sammanhanget. Det är cirka fem procent av de tillfrågade eleverna som uppger att de någon gång tänt eld på något som inte tillhör dem. Det är därmed ett relativt ovanligt beteende, t.ex. betydligt ovanligare än stöld, skadegörelse, bära kniv etc. Studerar man andelen närmare ser man att den avtar under perioden 1995-2005, från cirka sex procent till cirka fem procent, vilket är ett gott tecken. Vid en jämförelse med andra normbrytande beteenden ser man samma tendens vilket styrker trovärdigheten.

Begreppet ”normbrytande beteende” används inom den brottspreventiva forskningen och brukar definieras som ”beteenden som på olika sätt bryter mot rådande normer och regler i den miljö där individen befinner sig”. Ett normbrytande beteende kan innebära både aggressiva, utagerande beteenden mot andra människor och djur, och ickeaggressiva normbrytande beteenden som att bryta mot föräldrars regler, snatta, stjäla saker och vandalisera. Forskningen berör flera discipliner och bedrivs av psykologer, sociologer, kriminologer, medicinare, psykiatriker, beteendegenetiker med flera.⁶

2.5 Skolpersonalens uppfattning

I en annan del av Brandforsks särskilda satsning där attityder till brandanläggelse studeras, kan man konstatera⁷ att de flesta lärare (eller egentligen skolpersonal) vid en första fråga inte tycker att anlagd brand är ett problem för deras skola. Om man däremot frågar om det förekommer att elever eldar på

⁶ Normbrytande beteende i barndomen sid.17. Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) & Statens Institutionsstyrelse (SiS)

⁷ My Lilja, muntlig redovisning av läget i det pågående projektet Attityder och normer kring anlagda bränder

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

toaletterna blir svaret att det är vanligt förekommande. Det verkar som att detta inte anses vara anlagd brand, vilket det definitionsmässigt är.

I projektet har man också kunnat konstatera att allt fler säkerhetschefer eller brandsäkerhetsansvariga ställer krav på verksamhetsutövare att rapportera alla brandtillbud oavsett storlek. Det är även ett krav som ofta ställs från försäkringsbolagen. Möjligen kan ovanstående överseende med mindre bränder vara en förklaring till att allt fler kräver en fullständig rapportering för att få en helhetsbild av omfattningen.

På den workshop som anordnades med anledning av uppdraget (se avsnitt 4.6.2) framlades på olika sätt att om det hade varit någon annan typ av arbetsplats så hade det aldrig tolererats att det brann på toaletten men i skolmiljön tycks man ha vant sig.

2.6 Skolmiljöns betydelse

Regeringens råd för arkitektur form och design drev ett projekt för att ta reda på vilken roll skolans fysiska miljö spelar. Dåvarande Räddningsverket deltog vid en hearing och berättade att kommunala brandutredare ser att de flesta bränder sker i slitna skolor/miljöer. Sambandet mellan anlagd brand i skolan och skadegörelse togs även upp på ett seminarium ordnat av Räddningsverket 2008. I samband med detta framkom att tillsynes små åtgärder som städning, målning och belysning kan vara positiva och bidra till att färre bränder anläggs.

Rådet skrev i sin rapport⁸ att den fysiska miljöns betydelse är svårämbar. Men erfarenheter finns som visar på dess betydelse, bl.a. rapporter som belägger att förändringar i den fysiska miljön påverkar prestationer och minskar skadegörelse. En slutsats är att kvaliteten i den fysiska miljön hänger tätt samman med goda studieresultat och minskad skadegörelse. En genomtänkt och väl utformad miljö stöder verksamheten den inrymmer. Omvänt kan en dålig miljö utgöra ett allvarligt hinder för verksamhetens bedrivande.

Rådet menade även att skolmiljöer uppvisar en ojämn standard. Under flera år har rapporter om tillståndet presenterat nedslående resultat. Elevskyddet är bristfälligt och elevernas arbetsmiljö tas inte på allvar. Buller, dålig belysning, sjuka hus, bristande underhåll och skaderisker m.m. åtgärdas inte utifrån elevernas behov och estetisk kvalitet diskuteras inte alls. Jämför man med kontorsmiljöer för vuxna inses snabbt hur stora skillnaderna faktiskt är.

⁸ Vår tids skola – hur ska den byggas. Rådet för arkitektur form och design. 2008

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Boverket konstaterade för ett par år sedan att skolorna förfaller⁹. Barnombudsmannen har i en rapport¹⁰ redovisat stora brister i skolans arbetsmiljö där dåligt underhåll sägs bidra till bl.a. otrivsel.

2.7 Situationen i andra länder

Genom nätverket "The European Network of Arson Practitioners" har MSB tagit del av en sammanställning¹¹ över situationen i andra länder. Bränder i skolmiljö är ett problem även i andra länder, men bedömningen är att Sveriges siffror är höga jämfört med de andra länderna. I de flesta undersökta länder (inklusive Sverige) har skolbränderna inte orsakat några dödsfall, med undantag för Polen.

Precis som för den svenska statistiken så finns det anledning att anta att uppgifterna inte alltid återspeglar den verkliga situationen och statistikinsamlingsmetoderna skiljer sig mycket åt mellan de jämförda länderna.

2.7.1 Norge

I Norge har en studie genomförts av den norska brandskyddsföreningen, där 2200 skolor deltog. Av dessa hade 190 drabbats av anlagd brand under 2010. 60 av skolorna hade dessutom drabbats vid upprepade tillfällen. De flesta av bränderna hade självslocknat eller släcktes redan i ett initialt skede. 36 procent av bränderna inträffade utomhus i skräpcontainrar och 24 procent anlades med brännbara vätskor mot fasaden eller vid entréer.

2.7.2 Finland

I Finland har man under perioden 2008-2010 haft 177 bränder i skolor. Den vanligaste brandorsaken, cirka 20 procent, beror på elektriska fel.

2.7.3 Danmark

I Danmark hade man i fjol 192 bränder i skolor, vilket var mindre än under 2008 och 2009 då det inträffade cirka 250 bränder årligen. Utifrån data från 2007 fram till första halvåret 2010 görs en uppskattning om att andelen anlagda bränder är ungefär 35 procent.

2.7.4 Frankrike

Frankrike kan inte redovisa någon nationell statistik men rapporterar om en serie omfattande skolbränder som inträffade för några år sedan. Bränderna

⁹ Skolorna förfaller, artikel i Planera bygga och Bo, nr 4, 2007, Boverket

¹⁰ Vill man gå på toa ligger man illa till, Barnombudsmannen.

¹¹ Response for Request for Information/Assistance. MSB Dnr 2011-1823

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

drabbade en typ av skolbyggnader byggda mellan 1960 och 1975. En undersökning visade på brister i konstruktionssättet, vilket ledde till att en nationell ombyggnadsplan sattes igång.

2.7.5 Nederländerna

Nederländerna har ännu inte sammanställt statistik för 2009 och 2010, men data finns för 2007 och 2008. Siffrorna är konstanta, 300 skolbränder per år, mellan 25-28 procent bedöms vara anlagda.

2.7.6 Polen

Polen har de senaste tre åren haft omkring 325 skolbränder per år. 2009 och 2010 omkom en person per år vid skolbränder, 32 personer har skadats allvarligt under perioden. Anlagd brand är den största enskilda brandorsaken, cirka 23-27 procent av bränderna är anlagda. Polen har även en intressant indelning av brandorsakerna i något som kallas, "Oaktsamhet - Vuxna" respektive "Oaktsamhet – Ungdomar". Båda dessa orsaker (inklusive underindelningar) representerar en nästan lika stor andel som anlagd brand.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

3. Myndigheternas ansvarsområden

Problematiken gällande bränder i skolmiljö spänner över ett flertal myndigheters ansvarsområden. Här redogörs för respektive ansvarsområde för de myndigheter som är utpekade i uppdraget; Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Statens skolverk samt Rikspolisstyrelsen.

3.1 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Enligt MSB:s instruktion (2008:1002)¹² har myndigheten ansvar för frågor om skydd mot olyckor, krisberedskap och civilt försvar, i den utsträckning inte någon annan myndighet har ansvaret. Ansvaret avser åtgärder före, under och efter en olycka eller kris.

MSB uppgifter är att:

- utveckla och stödja samhällets beredskap mot olyckor och kriser och vara pådrivande i arbetet med förebyggande och sårbarhetsreducerande åtgärder
- arbeta med samordning mellan berörda aktörer i samhället för att förebygga och hantera olyckor och kriser
- bidra till att minska konsekvenser av olyckor och kriser
- följa upp och utvärdera samhällets krisberedskapsarbete
- se till att utbildning och övningar kommer till stånd inom myndighetens ansvarsområde

Av instruktionen framgår också att MSB ska samordna och utveckla verksamheten inom räddningstjänsten samt när det gäller olycks- och skadeförebyggande åtgärder (bl.a. inom brandområdet). Vidare ska MSB samordna arbetet för barns och ungas säkerhet, för att motverka olycksfall som leder till personskador. Inom ramen för uppdraget har MSB bildat Barnsäkerhetsrådet. Rådet består av ledamöter från: Arbetsmiljöverket, Barnombudsmannen, Boverket, Elsäkerhetsverket, Statens Folkhälsoinstitut, Konsumentverket, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Skolverket, Socialstyrelsen, Sveriges Lantbruksuniversitet Movium samt Trafikverket.

¹² Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

En inriktning för arbetet har tagits fram, samt en myndighetsgemensam plan för barnsäkerhetsarbetet i Sverige. Nuvarande plan fastställdes i oktober 2009, gäller för tvåårsperioden 2010 – 2011 och omfattar tre prioriterade områden: utveckla statistikunderlag, drunkning samt alkoholrelaterade skador och olyckor. Inom ramen för samordningsuppdraget pågår även ett arbete med att ta fram en barnsäkerhetshandbok som ska fungera som stöd för professionella yrkeskategorier som arbetar med barns och ungas säkerhet.

3.2 Statens skolverk

Statens skolverk är förvaltningsmyndighet för det offentliga skolväsendet och för den av det allmänna anordnade förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen. Myndigheten ska genom sin verksamhet främja att alla barn, elever och vuxenstuderande får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Myndigheten ska bidra till goda förutsättningar för barns utveckling och lärande samt förbättrade kunskapsresultat för elever och vuxenstuderande.

Skolverket följer upp och utvärderar skolväsendet, förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen för att öka kunskapen om hur verksamheterna utvecklats i förhållande till de nationella målen. Skolverket ser över kursplaner och betygsriterier samt ansvarar för nationella prov. Myndigheten utformar styrdokument för att bidra till en likvärdig bedömning och ökad måloppfyllelse.

Skolverket stödjer kommuner och andra huvudmän i deras utbildningsverksamhet samt bidrar till att förbättra deras förutsättningar att arbeta med utveckling av verksamheten för ökad måloppfyllelse genom att erbjuda fortbildning för personal och sprida kunskap om forskningsresultat. Myndigheten administrerar statliga stöd och bidrag enligt särskilda bestämmelser eller särskilda beslut. Skolverket arbetar också med en rad särskilda nationella utvecklingsinsatser på uppdrag från regeringen.

Det är skolhuvudmännen, dvs. kommuner eller fristående skolors styrelser, som ansvarar för att skolverksamheten inom deras områden bedrivs i enlighet med lagstiftning och övriga styrdokument.

Statens skolinspektion, som sedan den 1 oktober 2008 är en självständig myndighet, ska genom granskning av huvudmän och verksamheter verka för att alla barn, elever och vuxenstuderande får tillgång till en likvärdig utbildning och annan verksamhet av god kvalitet i en trygg miljö. Myndigheten granskar löpande kvaliteten i skolväsendet, förskoleverksamheten och skolbarnomsorgen och publicerar resultaten av sitt arbete. Skolinspektionen prövar och utfärdar tillstånd att starta fristående skolor.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Den 1 april 2006 inrättades Barn- och elevombudet (BEO) som är en del av Skolinspektionen, men som samtidigt har ett självständigt uppdrag. BEO övervakar tillsammans med Skolinspektionen en del av skollagen som handlar om kränkande behandling. Tillsammans med Diskrimineringsombudsmannen (DO) har BEO i uppdrag att utreda anmälningar om trakasserier, diskriminering och kränkande behandling och att företräda enskilda barn och elever i domstol. Elever kan vända sig till BEO eller DO för att anmäla om de varit utsatta för kränkningar i skolan. Skolverket, Skolinspektionen, BEO, DO och Arbetsmiljöverket bedriver, ofta i samarbete, omfattande informations-, stöd- och kompetensutvecklingsinsatser för skolorna.

3.3 Rikspolisstyrelsen

Rikspolisstyrelsen är central förvaltningsmyndighet för polisväsendet som består av 21 polismyndigheter och Statens kriminaltekniska laboratorium. Till Rikspolisstyrelsens huvudsakliga uppgifter hör bland annat att stödja metodutveckling, policys och strategier i polismyndigheternas arbete med såväl kärnverksamhet som gemensam verksamhet. Rikspolisstyrelsen ansvarar också för vissa gemensamma funktioner inom bland annat kompetensutveckling, förvaltning, service och administration.

Rikspolisstyrelsen utvecklar och preciserar de mål och riktlinjer som riksdagen och regeringen lägger fast och förmedlar dessa mål och riktlinjer till polisorganisationen. Rikspolisstyrelsens verksamhetsuppföljning och tillsynsverksamhet inriktas mot att polisverksamheten ska ge avsedda resultat, att polisverksamheten bedrivs effektivt och att den uppfyller rättssäkerhetens krav.

Polisens uppdrag beskrivs i bland annat polislagen, polisförordningen, riksdagens beslut om statsbudget och regeringens regleringsbrev till Polisen. I Rikspolischefens inriktning redovisar rikspolischefen sin syn på Polisens uppdrag och hur det ska genomföras.

Rikspolischefens mål för Polisen de kommande åren sammanfattas i följande punkter:

- Polisen ska genom planlagt brottsförebyggande arbete bidra till att färre brott begås.
- Polisen ska genom sin utredande verksamhet bidra till att fler brott klaras upp.
- Polisen ska bidra till att människor känner trygghet och mindre oro för att utsättas för brott.
- Polisen ska vara synligare och mer tillgänglig för allmänheten.
- Polisen ska slå vakt om det höga förtroende allmänheten har för oss och arbeta för att det stärks

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Det är polisens uppgift att utreda brott. Vid misstanke om att brand är anlagd eller orsakad genom vårdslöshet i skolmiljö är polisen ansvarig för brandorsaksutredning och förundersökning. Utredning sker i en del polismyndigheter tillsammans med lokal räddningstjänst som i flertalet kommuner har särskilda brandutredare. En viktig förutsättning är att alla bränder i skolmiljö anmäls till polisen.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

4. Tidigare och pågående arbete

Bränder i skolmiljö och anlagda bränder är kända problemområden där arbete har genomförts sedan tidigare. Såväl Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Statens skolverk, Rikspolisstyrelsen samt Brandskyddsföreningen har arbetat och arbetar i olika utsträckning inom sina respektive ansvarsområden med frågan.

4.1 Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Räddningsverket arbetade under åren 2002-2004 med ett handlingsprogram inom det brandförebyggande området. Handlingsprogrammet var uppdelat i flera delprojekt varav ett behandlade området anlagd brand. Syftet med delprojektet var att genom en ökad samverkan på central nivå med myndigheter och berörda organisationer utveckla effektiva åtgärder för att minska antalet anlagda bränder. En målsättning var att stimulera redan etablerade samverkansformer och att initiera nya sådana.

Räddningsverket, Svenska Brandförsvarsföreningen (nuvarande Brandskyddsföreningen), Svenska Kommunförbundet (nuvarande Sveriges Kommuner och Landsting) samt Försäkringsförbundet enades kring dokumentet "Åtgärdsprogram- gemensamma tag mot anlagd brand". Programmet lyfte fram åtgärder som var viktiga att prioritera i det kommunala arbetet mot anlagd brand och skickades ut till samtliga kommuner.

Programmet fokuserade på tre områden

- **Lokalt engagemang** - att få till stånd ett organiserat systematiskt lokalt/kommunalt långsiktigt engagemang
- **Information i skolan** – att kontinuerligt nå ut med information till ungdomar, i första hand i grundskolan
- **Brandutredningar** – att få till stånd bättre rutiner och samarbete kring bränder och brandutredningar mellan polis, räddningstjänst, åklagare, försäkringsbolag m.fl.

När programmet lanserades anordnade Brandskyddsföreningen en presskonferens för att informera om innehållet, vilket resulterade i ett antal tidningsartiklar angående anlagd brand.

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Inom Räddningsverket bedrevs forskning om hur, när och varför barn leker med eld och vilka riskfaktorer och säkerhetsfaktorer som är väsentliga. Nio delrapporter togs fram samt en slutrapport¹³. Av forskningen framgår bl.a. att cirka 80 procent av alla barn i högstadiet leker med eld, i mellanstadiet drygt 40 procent och i lågstadiet knappt 20 procent. Något som de flesta föräldrar är omedvetna om eller tror att just deras barn inte ägnar sig åt. Forskningen visar även att kunskap om eld kan förhindra farliga eldlekar. Slutrapporten togs fram i en populärversion som vände sig inte bara till räddningstjänsten, utan även till alla som möter barn och har möjlighet att påverka; föräldrar, förskollärare, lärare, fritidsledare med flera. Boken är numera kostnadsfri och marknadsförs tillsammans med MSB:s skolmaterial.

Myndigheten tillhandahåller kostnadsfritt skolmaterial för samtliga åldersgrupper inom för- och grundskolan. Det är ett omfattande och pedagogiskt väl utvecklat material som har fokus på eld och brand, förebyggande och agerande, men materialet tar även upp andra typer av olyckor. Till de yngre åldersgrupperna; 4 – 7 år, 6 – 10 år, 9 – 13 år, finns ett tryckt material, där eleverna får varsitt eget elevhäfte. Till åldersgruppen 12 – 16 år finns ett webbpublicerat elevmaterial. Till samtliga material finns en väl utarbetad handledning inklusive en fördjupad faktadel. Syftet med detta upplägg är att så många som möjligt nås av kunskapen; lärare, elever och anhöriga. Problemområdet anlagd brand och lek med eld, tas upp i samtliga material, anpassat efter barnens ålder och mognadsnivå.

Materialet marknadsförs till lärare och räddningstjänst via nyhetsbrev, annonser i facktidningar samt via läromedelsmässan Skolforum. Efterfrågan är generellt sett stor. Under senare år har den årliga beställningsvolymen varit cirka 75 000 – 100 000 exemplar av respektive material och åldersgrupp. En utvärdering 2005 resulterade i betyget 4,5 av 5 möjliga. Betygssättningen grundar sig på användarnas bedömning av materialets pedagogiska upplägg, användbarhet, anpassning till barnens behov av kunskap, etc. Av utvärderingen framkom också att av dem som använt materialet planerade nio av tio att använda det igen.

För att förstärka kunskapsspridningen och få ytterligare genomslag inom skolan i frågor som berör säkerhet, har MSB tagit fram en skolstrategi som omfattar tre delar:

¹³ Att leka med Elden, en bok om barn, eld och brand (1999), Yvonne Terjestam och Olof Rydén.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

- att verka för att ämnesområdet "Samhällets och den enskildes säkerhet" får en tydligare koppling till skolans ämnesplaner och kunskapsmål,
- att utveckla befintliga utbildningsmaterial,
- att erbjuda fortbildning inom området för lärare.

4.2 Skolverket

Arbetet för en trygg skola hänger intimt samman med skolans två huvuduppdrag: kunskapsuppdraget och värdegrundsuppdraget. Det pågår ett omfattande arbete inom Skolverket och skolverksamheterna för att utveckla arbetet med barn och elevers trivsel och trygghet samt med det förebyggande arbetet för att förhindra kränkningar, misstrivsel, ohälsa och att elever hamnar utanför.

BRÅ har konstaterat att det finns ett samband mellan omfattningen av mobbning på en skola och risken för våld på en skola och att en viktig del av arbetet mot våld är att förebygga mobbning¹⁴. Utifrån vad man vet om de barn och unga som anlagt brand i skolan är det rimligt att anta att en viktig del av arbetet mot anlagda bränder också handlar om att förebygga mobbning.

Under senare år har Skolverket arbetat med en rad regeringsuppdrag som har att göra med elevers trygghet och skolans förebyggande arbete. Uppdragen har bland annat handlat om diskriminering, grövre våld i skolan, samverkan mellan skola, polis och socialtjänst m.fl. En förteckning av uppdragen finns under "Regeringsuppdrag till Skolverket" bland referenserna.

Genom kartläggningar och utvärderingar har, inom ramen för dessa uppdrag, ny kunskap om framgångsrika arbetssätt för att främja elevers trygghet, trivsel och hälsa samt för att motverka att elever blir kränkta i skolan tagits fram. För att sprida kunskapen och stödja utvecklingsarbetet i skolorna har ett stort antal konferenser och seminarier arrangerats runt om i landet för olika yrkesgrupper. Kompetensutvecklingskurser har genomförts tillsammans med universitet och högskolor. Rapporter och stödmaterial har publicerats och spridits till skolpersonal och skolhuvudmän. Skolverkets hemsida har berikats med lättillgänglig information som stöd till skolans och huvudmäns arbete.

De allra flesta elever trivs i skolan. Den svenska skolan har internationellt sett en låg andel mobbade elever. Nivån är den samma sen 1990-talet enligt Skolverkets attitydundersökningar. Däremot har antalet anmälningar om

¹⁴ Grövre våld i skolan, Rapport 2009:6, BRÅ (2009)

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

mobbning och kränkningar till Barn- och elevombudet ökat markant under senare år. Skolor ägnar stor energi och lägger ner mycket arbete på att motverka kränkningar av olika slag. Det är stor skillnad mellan hur ofta mobbning förekommer i olika skolor, vilket visar att det spelar stor roll vad skolor gör.

Skolverket har nyligen gjort en utvärdering av metoder mot mobbning (rapport 353, 2011). Den visar att 7-8 procent av eleverna är mobbade. För de flesta som är utsatta för mobbning är det övergående. Men 1,5 procent av eleverna i utvärderingen var långvarigt utsatta under en tidsperiod som översteg ett år och omfattade flera läsår. Det kan antas att det är de långvarigt utsatta som får allvarliga problem på grund av mobbningen. Det är en utmaning för skolorna att upptäcka och åtgärda dessa fall. Utvärderingen identifierar ett antal insatser som är effektiva för att motverka mobbning och kränkningar.

Med utvärderingsresultaten som grund rekommenderar Skolverket inte något särskilt namngivet programkoncept i sin helhet mot mobbning eller för att stärka värdegrunden. Program kan användas som inspiration och källa till enskilda insatser. Ett framgångsrikt antimobbningsarbete bygger på att skolor systematiskt, långsiktigt och med all personal och elever delaktiga, arbetar med främjande, förebyggande och upptäckande/åtgärdande insatser.

En studie¹⁵ från Umeå universitet pekar på tre faktorer som har positiv påverkan på elevers upplevelser av förekomsten av mobbning på en skola: Elevers och skolpersonals möjlighet till formellt och informellt inflytande, en samarbetande skolkultur och en skolledning som inspirerar till förbättringar av arbetet och samtidigt tar ett etiskt ansvar.

Under 2000-talet har det successivt skett en alltmer systematisk samverkan på nationell nivå kring barn och unga i utsatta situationer. Utvecklingen har gått från en samverkan i spridda constellationer, via en framtagen nationell strategi år 2003, till en samordning av all nationell samverkan inom barnområdet. Samordningen har Barnombudsmannen tagit initiativ till år 2010 och den omfattar ett femtontal myndigheter i en paraplystruktur.

Den nationella strategin för samverkan i frågor som rör barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa, utarbetades av Socialstyrelsen tillsammans med dåvarande Myndigheten för skolutveckling och Rikspolisstyrelsen på uppdrag

¹⁵. Bullying and social objectives: A study of prerequisites for success in Swedish schools, Ahlström, B

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

av regeringen. Den reviderades år 2007.¹⁶ Strategin ger stöd och kunskap för samverkan på nationell, regional och lokal nivå.

Skolverket har meddelat allmänna råd angående: *arbetet med åtgärdsprogram (2008)*, *särskilt stöd i grundskolan (2008)* och *för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling (2009)*. Skolverkets allmänna råd anger hur man kan eller bör handla och syftar till att påverka utvecklingen i en viss riktning och att främja en enhetlig rättstillämpning.

Den nya skollagen (2010:800) som träder i kraft den 1 juli 2011 skärper kraven på arbetet för trygghet, mot kränkningar, för elevhälsa och för stöd till enskilda elever.

I skollagen står att "Utbildningen ska utformas på ett sådant sätt att alla elever tillförsäkras en skolmiljö som präglas av trygghet och studiero." Ordningsregler ska utarbetas i verksamheterna med eleverna delaktiga. Rektorn eller en lärare får vidta ett antal omedelbara och tillfälliga åtgärder för att tillförsäkra eleverna trygghet och studiero eller för att komma till rätta med en elevs ordningsstörande uppträdande.

Vidare finns omfattande bestämmelser, i skollagen och diskrimineringslagen, om att skolor ska bedriva ett omfattande arbete mot diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Skolorna ska aktivt främja likabehandling, efter kartläggning av risker i den egna verksamheten och förebygga alla former av kränkningar och ha rutiner för att upptäcka, utreda och vidta åtgärder om kränkningar sker. Arbetet ska dokumenteras i planer mot diskriminering och kränkande behandling, likabehandlingsplaner, som ska följas upp och revideras årligen. Det är skolhuvudmannens ansvar att detta genomförs.

Elever har rätt till särskilt stöd i skolan, antingen vid inlärningssvårigheter eller när det gäller otrygghet och kränkningar. Det finns ett skyndsamhetskrav i skollagen som innebär att rektor ska se till att elevens behov snabbt utreds samt att lämpliga åtgärder sätts in.¹⁷ Dessa ska dokumenteras i ett åtgärdsprogram som fortlöpande följs upp och utvärderas. Om det visar sig att en elev har sammansatta behov krävs ofta komplementär kompetens till skolan för att

¹⁶ Strategi för samverkan – barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Stockholm (Reviderad upplaga), Socialstyrelsen, Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen (2007).

¹⁷ 3 kap. 8 § skollagen (2010:800).

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

kunna stödja eleven. Skolan har en skyldighet att samverka med socialtjänst, polis, hälso- och sjukvård m.fl. organisationer i sådana situationer.¹⁸ Elevhälsan är central för såväl extern som intern samverkan i skolan.¹⁹

För eleverna i förskoleklassen till gymnasieskolan ska det finnas elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. Elevhälsan ska främst vara förebyggande och hälsofrämjande. Eleverna får allmänna hälsokontroller och får vid behov anlita elevhälsan för enkla sjukvårdsinsatser.

För medicinska, psykologiska och psykosociala insatser ska det finnas tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Vidare ska det finnas tillgång till personal med sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses.²⁰

4.3 Rikspolisstyrelsen

Regeringens intentioner, rikspolischefens (RPC) inriktningsbeslut år 2008 och den särskilda ungdomssatsningen år 2009 understryker ungdomsarbetets strategiska betydelse. År 2007 medverkade RPS i arbetet med den rapport²¹ som beskrivs under avsnitt 4.2. I regeringsbeslut 2006 uppdrog den dåvarande regeringen åt RPS att i samarbete med skolan utveckla sitt arbete med att skapa förtroendefulla relationer med barn och ungdomar. Uppdraget syftade bl.a. till att elever, föräldrar och personal enkelt skulle kunna komma i kontakt med de poliser som har som en av sina arbetsuppgifter att medverka till en långsiktig relation mellan polisen och skolan.

År 2008 presenterade RPS en handlingsplan²² för samverkan mellan polis och kommun. Syftet med handlingsplanen var att fördjupa samverkan mellan kommun och polis till att omfatta gemensamma åtgärder formaliserade i samverkansöverenskommelser. I handlingsplanen betonades vikten av att

¹⁸ 29 kap. 13 § skollagen (2010:800).

¹⁹ Erfarenhet av samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Skolverket (2010). Stockholm

²⁰ 2 kap. 25-28 § skollagen (2010:800).

²¹ Strategi för samverkan – barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa. Stockholm (Reviderad upplaga), Socialstyrelsen, Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen (2007).

²² Samverkan Polis och kommun – för en lokalt förankrad polisverksamhet i hela landet, POA-480-5788/06

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

samverkan utgår från en problemorienterad arbetsprocess. Idag har 211 av landets 290 kommuner undertecknat samverkansöverenskommelser mellan kommun och polis.

Regeringen beslutade 3 mars 2011 att uppdra åt Rikspolisstyrelsen att i ett antal kommuner eller stadsdelar initiera en pilotverksamhet med sociala insatsgrupper för unga som riskerar att bli kriminella.

Det finns ett behov av en ökad samordning i arbetet kring unga i riskzon. Enligt regeringen är det rimligt att socialtjänsten med sitt särskilda ansvar för barn och ungdomar som är i behov av stöd och hjälp tydligare än i dag stötts av övriga aktörer. För att åstadkomma detta behövs det en lokal samarbetsform där insatser för unga i risksituationer kan koordineras på individnivå. Syftet med sådan verksamhet ska vara att förhindra att unga i riskzon blir vanekriminella. Även unga som behöver stöd och hjälp för att bryta med kriminella nätverk kan ingå i försöksverksamheten.

4.4 Brandskyddsföreningen Sverige

Brandskyddsföreningen är en ideell icke vinstdrivande medlemsorganisation som arbetar för ett brandsäkrare Sverige genom information och utbildning till privatpersoner, företag och organisationer. Brandskyddsföreningen Sverige bildar tillsammans med 22 fristående regionala brandskyddsföreningar Brandskyddsföreningen. Inom organisationen finns även Brandforsk, Elektriska Nämnden, Försäkringsbranschens restvärderäddning, Institutet för Räddningstjänstens Ledarskapsutveckling och Lantbrukets Brandskyddskommitté.

Sedan 2006 är anlagda bränder ett prioriterat område för Brandskyddsföreningen. Arbetet kom tidigt att inriktas mot bränder i skolmiljö. I arbetet har "Sedd – Hörd – Bekräftad" varit nyckelord då Brandskyddsföreningen menar att barn som känner sig sedda, hörda och bekräftade inte anlägger bränder. Målsättningen med arbetet har varit att verka för att de som arbetar i skolan ska inse att det inte är normalt att det anläggs bränder i skolan då och då. Dessutom är målet att få igång lokalt arbete, visa på goda exempel och informera om problemet.

För att sprida kunskap bildade Brandskyddsföreningen ett nätverk, främst med personer från räddningstjänsterna som hade kontakt med skolor. Ett informationsbrev skickas ut till nätverket, cirka sex gånger per år. Nätverket ökar stadigt och allt fler verksamheter inom skolan ansluter sig. För närvarande ingår drygt 560 personer i nätverket. Genom nyhetsbrevet sprids bland annat exempel på olika arbetssätt som Brandskyddsföreningen får kännedom om genom inventeringar.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Sedan 2007 genomförs en årlig konferens på temat *Skolan Brinner*. Målsättningen är att sprida kunskap om problemet och ge tips om olika arbetssätt. Inbjudan till konferensen går ut brett till olika organisationer och förvaltningar inom kommunerna. De senaste åren har cirka 250 personer årligen deltagit på konferenserna. Länsbrandskyddsföreningarna har även arrangerat regionala konferenser om anlagda skolbränder. Till dessa har representanter för skolorna bjudits in.

Brandskyddsföreningen har också tagit fram ett flertal skrifter om anlagda bränder, skydd mot anlagda bränder i skolan samt hur man bemöter barn och ungdomar som anlagt bränder.

4.5 Exempel på arbete i kommunerna

Drygt 91 procent av landets kommuner uppger sig arbeta aktivt för att förebygga skolbränder.²³ I många kommuner upplever man att det finns områden som är extra utsatta och de allra flesta riktar in arbetet och insatserna mot särskilda mål- och åldersgrupper. Nästan hälften av kommunerna uppger sig ha ett fungerande samarbete mellan olika lokala aktörer, men vid djupare analys visar det sig att nästan 40 procent av dessa varken har ett tvärsektoriellt eller systematiskt arbete. Bland de aktörer i kommunen som anses ha det största ansvaret för att förebygga anlagda skolbränder uppges: skolan, räddningstjänsten, polisen samt socialtjänsten i tur och ordning. Men även andra aktörer som försäkringsbolag, fastighetsägare samt statliga myndigheter nämns. Nedan följer ett axplock av exempel på olika arbetsmetoder och arbetsformer i kommunerna.

4.5.1 Göteborg

Statistiken från Räddningstjänsten Storgöteborg²⁴ visar att antalet skolbränder år 2010 minskade för fjärde året i rad. I Göteborgs stad har man länge jobbat målmedvetet och på bred front mot bränder i skolmiljö. Nedan beskrivs två av verksamheterna som har betydelse för resultaten.

Försäkrings AB Göta Lejon²⁵ ägs av Göteborgs Stad och försäkrar bland annat stadens fastigheter samt har uppdraget att fungera som samordnare i kommunens nätverk för säkerhetsarbete. Göta Lejon arbetar aktivt med

²³ Studie av Sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och anlagda skolbränder, Malin Pettersson och Johan Szymanski

²⁴ Verksamhetsuppföljning 2010, Räddningstjänsten Storgöteborg

²⁵ Uppgifter från Göta Lejons hemsida samt samtal med anställda vid Göta Lejon.

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

skadeförebyggande åtgärder genom att bidra till olika skadeförebyggande projekt. En annan viktig uppgift är att vara med och påverka byggprocessen så att olika säkerhetsfrågor inte "glöms bort" i hanteringen. Ungefär 5-6 miljoner kronor satsas årligen på olika typer av skadeförebyggande åtgärder.

Ett bra exempel är Emmaskolan där erfarenheterna från flera års skadeförebyggande arbete kunde tillämpas i ett nybyggnadsprojekt. Den samlade satsningen på säkerhetslösningar för skolan uppgick till 1.5 miljoner kronor. De olika åtgärder som vidtagits är inte enbart tekniska, utan handlar också om att skapa trivsel och trygghet för elever och personal. Lösningarna förväntas på sikt ge lägre kostnader för skadegörelse.

Göta Lejon arbetar också aktivt med uppföljning av skador och incidenter och analysarbete för att öka kunskapen och kunna bedriva ett effektivare säkerhetsarbete, inte minst mot anlagda bränder i skolmiljö.

Sedan 2007 bedrivs i samarbete mellan Göta Lejon, Göteborgs Stads lokalför-sörjningsförvaltning samt Räddningstjänsten Storgöteborg arbetet mot skolbränder enligt en ny modell. Liknade verksamhet har även bedrivits tidigare men är nu en permanent del av verksamheten. På senare år har modellen utvecklats och omfattar numera samtliga medlemskommuner inom räddningstjänstförbundet.

Det riktade stödet mot skolorna är uppdelat i tre strategier. Den första handlar om att erbjuda utbildning och utbildningsmaterial för lärare i årskurs två. Lärarna ska sedan självständigt kunna genomföra brandskyddsutbildning för sina elever.²⁶

Den andra strategin kallas för "Häfa i femman"²⁷/Du behövs. Utbildningen är riktad mot årskurs fem och genomförs i olika steg. Läraren håller en förberedande lektion på skolan och sedan genomförs ett studiebesök på närmaste brandstation där barnen får fortsatt utbildning av två brandmän. För ändamålet har ett speciellt utbildningsmaterial utarbetats med bl.a. bildserier, film och lektionshäften. Cirka 89 procent av femteklasserna inom Göteborgs stad nåddes av utbildningen läsåret 2009/2010.

²⁶ Plan för förebyggande insatser avseende Skola & anlagd brand, Räddningstjänsten Storgöteborg

²⁷ Häfa är en förkortning för Händelsebaserat förebyggande arbete.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Den tredje strategin omfattar åtgärder som genomförs efter att det har inträffat händelser på skolan. Dels i form av så kallade konsekvenslektioner, dels som konsekvenssamtal. Ett antal brandmän på varje brandstation är särskilt utbildade för att kunna genomföra konsekvenslektioner, inom en vecka efter ett tillbud. Lektionerna genomförs med en klass eller grupp och syftar till att bryta ett negativt beteende hos eleverna. Konsekvenssamtal genomförs av räddningstjänstpersonal, polis eller socialtjänst, i vissa fall skolpersonal, med enskilda individer och vårdnadshavare. Samtalen med individen inriktas på orsaker och konsekvenser, i syfte att stötta individen och bryta ett destruktivt beteende. Ett fåtal brandmän är specialutbildade för att kunna genomföra konsekvenssamtalen. Under läsåret 2009/2010 genomfördes 47 konsekvenslektioner och 15 konsekvenssamtal.

4.5.2 Stockholm

I Stockholm påbörjades 2010 ett samarbete mellan Utbildningsförvaltningen, St. Erik försäkring (försäkrar skolfastigheter), SISAB (ägar skolfastigheter) och Storstockholms brandförsvaret för att arbeta förebyggande med problemen kring anlagda skolbränder i staden. Utbildningsförvaltningen som leder projektet kontrakterade då en brandman med syftet att arbeta aktivt ute i skolorna med olika typer av åtgärder. Brandmannen är placerad i utbildningsförvaltningens säkerhetsgrupp för en planerad tidsperiod på två och ett halvt år.

Arbetet i projektet utgår från en nolltolerans vad gäller eldande i skolan. Uppgifterna är bland annat att ta fram en arbetsplan för det förebyggande arbetet samt att utföra konsekvenssamtal med elever som har anlagt bränder i skolan. Detta ska resultera i checklistor för skolorna som stöd i deras skadeförebyggande arbete avseende anlagda bränder. En del av arbetet inriktas även på att öka kunskapsnivån i skolorna när det gäller incidentrapportering, exempelvis om vad en incident är. För att underlätta det förebyggande arbetet är det viktigt att skolorna rapporterar in alla typer av incidenter för att få en helhetsbild av vad som inträffar. Ett åtgärds paket har även tagits fram för skolor där det har inträffat någon typ av incident. En åtgärd kan till exempel bestå av att brandmannen åker till skolan, talar med eleverna i storforum eller i respektive klass, beroende på vad som har inträffat. Det inbegriper även återträffar samt uppföljning i den aktuella skolan.

En viktig del i projektet är en undersökning som har genomförts i staden där cirka en tredjedel av de kommunala skolorna har intervjuats. Frågorna rör dels vilken typ av incidenter som inträffar i skolorna och i vilken omfattning, dels vilka åtgärder skolan arbetar med. I undersökningen kartläggs också perioder då vissa typer av skadegörelse är vanligare, samt skolans rutiner för incidentrapportering.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Resultatet visar bland annat att det ofta saknas en probleminsikt vad gäller eldning i skolan. Många skolor saknar både förebyggande arbete och åtgärder för att hantera denna typ av händelser. Ett normaliserat tillstånd tycks ha infunnit sig och i vissa skolor med ett högt antal brandrelaterade incidenter är detta ännu tydligare. Många skolor som har färre incidenter har ofta en drivande person i personalstyrkan, rektor, intendent eller i vissa fall vaktmästare. Dessa skolor har även ett bra förebyggande arbete och initierar vid behov åtgärder.

Resultatet av kartläggningen planeras leda till åtgärder inom en rad områden. Till exempel besök i de skolor som uppvisar ett högt antal incidenter och tydligare information om behovet av att skolorna rapporterar incidenter.

4.5.3 Karlstad

I Karlstad har man utgått från att orsakssambanden till skadegörelse och anlagda bränder i skolmiljön har likheter med andra typer av brottslighet. Med denna likhet som grund arbetar man med att skapa trygghet genom brottsförebyggande åtgärder utifrån två huvudsakliga angreppssätt: social respektive situationell²⁸ brottsprevention. I skolmiljön innebär det i korthet att minska vissa ungdomars eller grupperns benägenhet att begå brott respektive reducera möjligheten och tillfällena att begå brott. Genom att göra objekt mindre attraktiva och säkerställa kontroll, samt att reducera antalet tillfällen och möjligheter att begå brott kan dessa reduceras.²⁹

Metoderna som används i det situationella förebyggande arbetet kan delas upp i fyra områden: fysisk miljö, tekniska lösningar, symboliska lösningar samt psykologiska lösningar.³⁰ I Karlstad kommun har man också sett ett samband mellan skadegörelse och anlagd brand och menar att det är samma typ av problematik. Tecken som kränkande språkbruk, graffiti, glasskross och inbrott är en upptrappning av problemen och kan leda till konsekvenser som anlagd brand, om inget görs i ett tidigare skede.³¹

²⁸ Med situationell prevention menas åtgärder riktade mot specifika brottstyper. Syftet är att göra den upplevda risken och svårigheten för brottet större än en ev. vinning.

²⁹ Anlagd brand – ett stort samhällsproblem, Margaret Simonson

³⁰ Skolbränder och skolbrandsprevention, Björn Andersson et al

³¹ Tryggare skolor minskar risken för anlagda bränder, Gunnar Dahl och Ulf Mårtensson

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

4.5.4 Ängelholm

I Ängelholm påbörjades 2007 ett arbete mot anlagda bränder i skolor.³² Detta sedan kommunen under en kort tid hade haft 37 anlagda skolbränder. En styrgrupp och arbetsgrupp etablerades med målsättningen att upprätta ett handlingsprogram mot anlagda skolbränder samt att skapa riktlinjer i händelse av brand i skolan. Styrgruppen är underordnad kommunstyrelsen och i arbetsgruppen finns representanter för flera av de berörda förvaltningarna i kommunen: räddningstjänsten, tekniska kontoret, socialförvaltningen, barn- och utbildningsnämnden, kommunövergripande säkerhetssamordning, stadsarkitektkontoret samt polismyndigheten.

Arbetet inriktas mot att följa och dokumentera händelseutvecklingen inom kommunens skolor vad gäller skadegörelse samt anlagda bränder. Alla händelser ska anmälas både till polis och till kommunens olycksutredare. Vid behov medverkar man på föräldra- och informationsmöten och genomför riktade åtgärder mot skolor och elever. Även checklistor och rutiner har tagits fram där det bl.a. beskrivs vem som gör vad i olika situationer och händelser, dessa finns tillgängliga i kommunens interna nätverk.

I arbetet har också riktlinjer tagits fram för hur man ska agera i händelse av en stor brand som ödelägger en skola.

4.5.5 Motala

Motala bedriver sedan flera år ett program där man möter ungdomar som man vet anlagt brand eller lekt med eld. Alla tillbud med anlagda bränder rapporteras. Räddningstjänsten försöker sedan snabbast möjligt, eller senast en vecka efter anmälan, ta sig an eleven och genomför olika åtgärder beroende på elevens ålder och möjlighet att påverka. Uppgifter om vilka brandanläggarna är och deras bakgrund inhämtas från flera håll, exempelvis skolan, polisen samt i förekommande fall barnens föräldrar/vårdnadshavare.³³

I Motala har även en grupp med representanter för fastighetsenheten, utbildningsförvaltningen, räddningstjänsten samt kommunens säkerhetssamordnare bildats. Gruppen har enats om en checklista som ska användas vid tillsyn i skolorna. Konceptet kallas "Tryggare skola", och checklistan omfattar; brand, skadegörelse/klotter, inbrott, vattenskador, larm samt övrigt, där det

³² Presentation "I Ängelholm arbetar man aktivt mot anlagda skolbränder", föredrag på konferensen Skolan Brinner 2010

³³ Anlagd brand – ett stort samhällsproblem, Margaret Simonson

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

bl.a. ingår allmän ordning, belysning, växtlighet, löst materiel runt skolan, skolans organisation och handlingsplan vid t.ex. brand.

Gruppen besöker skolorna i kommunen och går igenom checklistan, ett frågeformulär överlämnas också till rektor och vaktmästare som dessa ska besvara. Frågorna berör skolans arbete kring anmälan och rapportering av skador med mera. Formuläret skickas sedan tillbaka till gruppen som tar beslut om vilka åtgärder som i första hand ska göras. Skolor med högst kostnader för skadegörelse prioriteras.³⁴

4.5.6 Jämtlands län

I Jämtlands län arbetar alla kommuner samt flera organisationer och företag tillsammans med ett koncept som kallas ZamZynZ. Tillsammans har man antagit en nolltolerans mot brand i skolan och ett viktigt instrument i sammanhanget är tillbudsrapportering. All personal på skolorna får information via en broschyr, personlig information, anslag i personalrum etc.

I informationsmaterialet betonas vikten av att alla tillbud rapporteras av skolans personal. För att underlätta rapporteringen finns ett speciellt telefonnummer som går till SOS Alarm där operatören ställer ett antal frågor om vad som hänt. Svaren sammanställs och skickas till en utsedd kontaktperson i varje kommun som gör en djupare utredning av händelsen. Själva rapporteringen är enkel, snabb och lättillgänglig för att all personal på skolan ska kunna använda sig av den.

En åtgärdsplan har tagits fram som i några enkla steg beskriver vilka åtgärder som ska vidtas vid en incident. Två olika strategier tillämpas beroende på om förövaren är känd eller inte. Är förövaren känd tas kontakt med vårdnadshavare, händelsen polisanmäls och tillbudsrapporteras. Ärendet går vidare till socialtjänsten som genomför ett samtal med förövare, vårdnadshavare samt räddningstjänst. Vid upprepade förseelser av samma förövare genomförs ytterligare samtal där även polisen kopplas in.

Är förövaren okänd ska en polisanmälan och tillbudsrapportering göras. Händelsen hamnar i "tillbudsstatistiken" och vid upprepade händelser på samma skola kan polis och räddningstjänst göra olika punktinsatser. I vissa fall förs en dialog med skola och fastighetsägare om tekniska och organisatoriska lösningar, i andra fall görs besök på skolorna med information till eleverna.

³⁴ Nyhetsbrev 30 om anlagd brand, Svenska Brandskyddsföreningen

4.6 Vilket stöd önskar kommunerna från myndigheterna?

4.6.1 Studie om anlagda bränder i skolmiljö

I en studie³⁵ som genomfördes 2008 uppgav en majoritet av kommunerna att de ansåg att deras arbete med förebyggande insatser mot bränder i skolmiljö var otillräckligt. En knapp majoritet ansåg att de själva inte hade verktyg och tillräckligt med resurser i kommunen för att på ett effektivt sätt kunna förebygga anlagda skolbränder. Nästan samtliga (drygt 97 procent) av de tillfrågade ansåg att det fanns ett behov av att nationellt utvärdera och utveckla generella metoder för hur anlagda skolbränder ska förebyggas.

Bland de insatser och åtgärder på nationell nivå som nämns i enkäten och vid intervjuer, framkommer bl.a. behovet av ett nationellt forum, vikten av att det bedrivs brandutredningar samt behovet av metoder framtagna på nationell nivå för att bedöma effekten av de förebyggande insatser som genomförs. Med ett nationellt forum avses inte de återkommande konferenser som anordnas utan exempelvis internetbaserade forum. Forumet ska också kunna vara ett stöd för att initiera exempelvis en workshop för en yrkesgrupp.

Fyra punkter lyfts fram i studien:

- Kommunikationen mellan MSB och landets räddningstjänster behöver bli bättre. Tidigare åtgärdsprogram har inte tillämpats i någon större omfattning.
- MSB:s statistikinhämtning behöver utvecklas för att få tillgång till mer uppgifter, dels om anlagda bränder som inte leder till räddningsinsats, dels om bränder i skolans närmiljö.
- Metoder och instruktioner som utvecklas på nationell nivå måste vara konkreta och innehålla ett "hur-perspektiv" samt vara möjlig att anpassa till lokala förhållanden.
- Forum behöver upprättas på nationell nivå för utbyte av information och idéer.

I studien nämns Räddningsverket men ovan är detta ersatt med MSB.

³⁵ Studie av Sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och anlagda skolbränder, Malin Pettersson och Johan Szymanski

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

4.6.2 Workshop januari 2011

Inom ramen för arbetet med handlingsplanen anordnades en workshop i januari 2011. Till workshopen inbjöds ett antal företrädare för olika kommunala förvaltningar, polismyndigheter, försäkringsbolag samt myndigheter. Syftet med workshopen var att diskutera ett antal frågor med anknytning till problemet med bränder i skolmiljö. En av frågorna var vilket stöd kommunerna förväntar sig av de myndigheter som deltar i arbetet med handlingsplanen.

En generell synpunkt var att arbetet i första hand måste bedrivas på lokal nivå och i bred samverkan. Det behov av stöd som lyftes upp var framför allt att kommunerna vill ha goda exempel på framgångsrika förebyggande arbetsmetoder i andra kommuner. Det kom även fram synpunkter på att de ansvariga statliga myndigheterna behöver samarbeta på ett bättre sätt än hittills. Slutligen kommenterades även bristen på systematiskt brandskyddsarbete på skolorna. Några gav uttryck för att det systematiska arbetsmiljöarbetet fungerar löpande och är väl implementerat i verksamheten, medan däremot det systematiska brandskyddsarbetet uppfattas som en belastning. Här efterfrågades ett bättre stöd och ökad tydlighet.

Under workshopen framkom även ett behov av stöd för att öka det politiska intresset på lokal nivå, i form av politisk styrning/förankring av arbetet. Betydelsen av organiserat arbete i processform istället för tidsbegränsade projekt lyftes också fram som en viktig förutsättning för ett framgångsrikt arbete.

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

5. Slutsatser och åtgärdsförslag

Denna handlingsplan är i stora delar en sammanfattning av kunskapen inom området. Kunskap som kommit ur det arbete som har bedrivits av de olika myndigheterna, de resultat som framkommit inom ramen för olika forskningssatsningar och erfarenhetsutbyte på de konferenser som anordnats under åren. Nedan beskrivs i stora drag ett antal förbättringsåtgärder som identifierats under arbetet med uppdraget. Flera av åtgärderna behöver sättas in på lokal nivå och anpassas till lokala förutsättningar. De flesta åtgärder finns beskrivna i den litteratur och de rapporter som finns tillgängliga inom området och beskrivs därför inte i detalj i denna handlingsplan. Åtgärder som krävs på nationell nivå och som berör de myndigheter som arbetat med uppdraget redovisas mer utförligt. På lokal nivå behöver arbetet för att förebygga bränder i skolmiljö ske aktivt och i bred samverkan. På nationell nivå behöver myndigheterna fortsätta samarbetet för att genom olika fora stödja arbetet på lokal nivå med kunskap och genom att sprida exempel på hur man kan arbeta för att förebygga bränder i skolmiljön.

5.1 Samverkansorgan

5.1.1 Lokal nivå

Erfarenheter och synpunkter från den workshop som hölls i januari 2011, grupparbete på konferensen "Skolan Brinner" hösten 2010³⁶, samt en enkät som Brandskyddsföreningen skickade ut till skolorna under 2010³⁷ visar att det behövs ett brett förankrat arbete på lokal nivå. Det är inte bara en fråga för kommunens räddningstjänst, eller den enskilda skolan där det brinner. Flera funktioner i kommunen och även andra aktörer behöver involveras. De som oftast nämns är; kommunledningen, skol- eller utbildningsförvaltningen, räddningstjänsten, säkerhetssamordnare, fastighetsägaren, socialtjänsten, den lokala polismyndigheten och berörda försäkringsbolag.

I flera av de exempel som arbetsgruppen tagit del av och som beskrivs i tidigare avsnitt så är just samverkan på lokal nivå i kommunen en framgångsfaktor. Som exemplen visar så finns det flera olika sätt att organisera arbetet på.

³⁶ Nyhetsbrev 29 om anlagd brand Bilaga 3 - Grupparbete, Brandskyddsföreningen

³⁷ Nyhetsbrev 29 om anlagd brand Bilaga 4 - Skolenkät, Brandskyddsföreningen

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

MSB avser att tydliggöra och sprida exempel på lokala arbets- och samverkansformer.

5.1.2 Nationell nivå

På nationell nivå finns flera olika samverkansmöjligheter. Workshopen som anordnades i januari visade att det finns ett stort intresse från många olika organisationer och förvaltningar i kommunen att delta i fora om skolbrandsfrågan. Med ett fortsatt samarbete kring skolbrandsfrågor mellan de tre myndigheterna som arbetat med rapporten finns förutsättningar för att ytterligare bredda informationsspridningen och nå fler målgrupper som har intresse av frågorna. Ett exempel på ett existerande och väl inarbetat fora är konferensen "Skolan Brinner" som anordnas årligen av Brandskyddsföreningen. Men det finns även möjlighet till samverkan i andra former, se mer under avsnitt 5.4 Trygghetsarbete i skolan.

Problemet med bränder i skolmiljö, spänner över flera myndigheter och organisationer. I Barnsäkerhetsrådet (som beskrivs i avsnitt 3.1) ingår redan många av de myndigheter och organisationer som arbetsgruppen identifierat i arbetet med detta uppdrag.

MSB avser att mer systematiskt föra in frågan om skolbränder i Barnsäkerhetsrådets arbete. På vilket sätt och i vilka former bör rådet besluta om för att det ska passa in i nuvarande arbetssätt. I Barnsäkerhetsrådet ingår även Skolverket.

Skolverket, MSB och RPS avser att fortsättningsvis samverka när det gäller informationsspridning, i lämpliga fora om anlagda bränder i skolmiljön.

Rikspolisstyrelsen ska initiera en pilotverksamhet³⁸ med sociala insatsgrupper för unga som riskerar att bli kriminella eller behöver stöd och hjälp för att bryta med kriminella nätverk. Pilotverksamheten ska bedrivas i minst sex och högst tolv kommuner och vara inriktade på unga i åldern 15-25 år. De sociala insatsgrupperna ska möjliggöra att hjälp och stöd från berörda myndigheter och övriga aktörer kan samordnas under ledning av socialtjänsten. Arbetet ska innebära att socialtjänsten tillsammans med polisen, övriga berörda myndigheter och frivilligorganisationer samarbetar och använder sin samlade kompetens fokuserat och uthålligt i arbetet med unga i riskzon. Det kan handla om att stärka det sociala nätverket kring den unge, särskilt stöd i skolarbetet,

³⁸ PoA-483-1713/11

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

särskild yrkesträning, arbete och fritidssysselsättning. På så sätt kan sociala problem, psykisk ohälsa och stereotypa könsroller motverkas.

Rikspolisstyrelsen ska vid genomförandet av pilotverksamheten samråda med Socialstyrelsen, Statens skolverk, Arbetsförmedlingen, Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse, Ungdomsstyrelsen, Sveriges kommuner och landsting, Kronofogdemyndigheten, Försäkringskassan och hälso- och sjukvården (främst Barn- och ungdomspsykiatri).

5.2 Erfarenhetsåterföring från pågående arbete

5.2.1 Erfarenhetsåterföring från forskning

Det har bedrivits och bedrivs forskning inom området anlagda bränder, inte minst med fokus på varför barn och ungdomar anlägger bränder. Det finns mycket kunskaper om varför det brinner i skolor, exempelvis vilka tekniska brister som finns och vilka sambanden är mellan olika åtgärder i skolmiljön och anlagda bränder. En av de viktigaste satsningarna på senare tid är Brandforsks särskilda satsning "Anlagd brand". När denna avslutas görs en kunskapssammanställning av resultaten, denna kunskapssammanställning är viktig för att tillgängliggöra och sprida resultaten.

MSB kommer att medverka till kunskapsspridning från den särskilda satsningen mot anlagd brand inom ramen för Brandforsk.

5.2.2 Exempelkatalogen

MSB lanserade i början av 2011 den så kallade Exempelkatalogen. Katalogen som är webbaserad ska vara en idébank och källa till inspiration för det olycks- och skadeförebyggande arbetet. Den bygger på att olika verksamheter i bl.a. kommuner bidrar med egna exempel på arbetsmetoder och tillvägagångssätt för att inspirera andra. Exempel på sådan verksamhet är projekt, handlingsprogram, kunskapsöversikter, checklistor, utvärderingsmetoder etc. I exempelkatalogens sökmotor kan användaren t.ex. söka på brand och skola för att hitta inskickade exempel på pågående eller genomförda arbeten inom detta område.

I två tidigare rapporter har försök gjorts att utvärdera effekter av genomförda åtgärder mot anlagda bränder i skolmiljö³⁹ eller att kartlägga sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och antalet anlagda skol-

³⁹ Att mäta effekter av åtgärder mot anlagd brand i skola, Lotta Gustavsson, Johan Lindbom

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

bränder⁴⁰. Slutsatserna från rapporterna om hur kommunens förebyggande insatser mot skolbränder kan utvärderas är viktig att sprida, ett lämpligt verktyg för detta är Exempelkatalogen.

MSB kommer att marknadsföra exempelkatalogen som en plats för utbyte av erfarenheter och verka för att kommunerna delar med sig av material om hur de arbetar med bränder i skolmiljö.

5.2.3 Studie, sammanställning av kommunernas arbeten mot skolbränder

MSB genomför under våren 2011 en studie i avsikt att sammanställa hur ett antal kommuner jobbar med frågan om bränder i skolmiljö. Kontakt tas med ett trettiotal kommuner utifrån ett urval som gjordes i slutet av 2010. Ansvariga i kommunen får beskriva hur de arbetar, hur de är organiserade, hur ansvaret fördelas, vilka förvaltningar som är inblandade samt ge exempel på konkreta åtgärder som genomförts. Se även avsnitt 5.1.1 om samverkan på lokal nivå.

5.3 Brandförebyggande åtgärder

Som tidigare beskrivits under avsnitt 2 så finns det flera olika typer av skolbränder och anläggare. Förutsättningarna och metoderna att förebygga en brand som anläggs i en papperskorg på en toalett under skoltid eller i en container invid skolbyggnaden en helgkväll är delvis olika. För vissa typer av bränder är det organisatoriska brandskyddet viktigt medan det för andra typer av bränder är tekniska åtgärder som har störst effekt. Nedan ges exempel på några typer av åtgärder. Samtliga finns beskrivna mer utförligt i de rapporter och den litteratur som finns inom området.

5.3.1 Tekniska åtgärder

Det finns ett flertal tekniska lösningar som på olika sätt kan förhindra att bränder anläggs eller sprider sig. Det kan handla om åtgärder i den fysiska miljön för att öka synligheten, exempelvis genom förbättrad belysning eller röjning av skymmande växtlighet.

Det byggnadstekniska brandskyddet är också en viktig del. I byggreglerna ställs de byggnadstekniska kraven och om dessa utförs och underhålls på rätt sätt är förutsättningarna stora för att skolbyggnaden ska vara säker. Personsäkerhe-

⁴⁰ Studie av Sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och anlagda skolbränder, Malin Pettersson och Johan Szymanski

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

ten, dvs. möjligheten till en snabb och säker utrymning, är viktigast men även brandspridning inom och mellan byggnader förhindras. Ofta beror dock brandspridning på brister i tak- eller vindskonstruktioner eller att egenskaperna hos t.ex. en brandavskiljande vägg har förstörts vid installations- eller underhållsarbeten i byggnaden.

Tidig upptäckt av brand och tidig larmning ger räddningstjänsten bättre förutsättningar för att släcka branden snabbt. En tänkbar lösning är automatlarm med placering av detektorer som möjliggör tidig upptäckt inte bara vid bränder i byggnaden utan även vid bränder på utsidan av byggnaden.

Placering och utformning av sopkärl och containrar kan också ha betydelse då erfarenheterna visar att brand ofta anläggs i dessa och sedan sprider sig till skolbyggnaden.

5.3.2 Organisatoriska åtgärder

En organisatorisk åtgärd som visat sig vara handlingskraftig är en så kallad nolltolerans mot incidenter. All personal på skolan (och även elever) bör vara involverade. Det finns exempel på checklistor där det tydligt framgår hur skolans personal ska hantera och rapportera händelsen. Det finns exempel på incidentrapporteringssystem där personal som upptäcker en händelse bara behöver ringa ett telefonnummer för att rapportera incidenten. Alla bränder bör också polisanmälas, inte minst för att understryka allvarligheten och riskerna med anlagd brand.

Att skolorna bedriver ett systematiskt brandskyddsarbete är också en viktig organisatorisk åtgärd. Brandskyddsarbetet på skolan måste bedrivas systematiskt och kontinuerligt och utgå från de brandrisker som finns. Arbetssättet innebär också att kunskaperna om brandskyddet underhålls och utvecklas inom skolan. I några kommuner deltar eleverna i det systematiska brandskyddsarbetet. Systematiskt brandskyddsarbete är inte en egen process vid sidan av skolans ordinarie trygghetsarbete (se nästa avsnitt) utan kan mycket väl integreras med andra typer av ledningssystem eller t.ex. det systematiska arbetsmiljöarbetet.

MSB kommer särskilt att uppmärksamma behovet av att arbeta systematiskt med brandskyddsarbetet i skolan.

5.4 Trygghetsarbete i skolan

Ingen elev ska utsättas för kränkningar i skolan. Det är väl känt att elever som känner sig otrygga i skolan riskerar inte bara att få sämre kunskaper och må dåligt utan också att utveckla ett ”motbeteende” som antingen riktar sig mot dem själva eller omgivningen. Arbetet mot kränkningar och för trygghet i

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

skolan har därför stor betydelse, även för att minska risken för anlagda skolbränder.

En viktig del av arbetet för att motverka bränder i skolmiljö handlar därför om att arbeta för att alla elever ska känna sig trygga och trivas i skolan. Det handlar om att förebygga kränkningar, misstrivsel och ohälsa samt att ge elever i svårigheter det stöd de behöver antingen det handlar om inläring, hälsa eller sociala problem.

Kommuner och huvudmän för fristående skolor har ansvar för att utveckla och fördjupa arbetet för trygghet i skolan och för att se till att enskilda elever får det stöd de behöver. De behöver följa upp och stödja skolors arbete. Skolor behöver stöd från huvudmannen i att prioritera dessa frågor, för att utbilda personalen samt för att upprätta systematiska och långsiktiga rutiner.

Samverkan mellan olika myndigheter i det allmänna förebyggande arbetet och för att stödja barn i svårigheter är viktigt. Det handlar om att upprätta kontakter och samarbetsformer på lokal nivå. Framgångsfaktorer för att samverkan ska bestå över tid är kopplade till att arbetet har en tydlig förankring på politisk nivå och tillgång till resurser. (Från Erfarenheter av samverkan (2010))

Utredningen om översyn av skolans arbete med utsatta barn har i sitt betänkande *Se, tolka och agera* (SOU 2010:95) lagt ett förslag om att samverkan på kommunens centrala förvaltningsnivå måste förstärkas. Utredaren menar att det behövs ett utvecklingsarbete för att stärka samverkan på kommunal central nivå mellan de ansvariga för utbildning och socialtjänst och synliggöra framgångsrika metoder och samhällsekonomiska konsekvenser av förebyggande insatser för barn och elever med sammansatta stödbehov. Vidare föreslås ett tidsbegränsat nationellt stimulansbidrag för detta utvecklingsarbete. Utredaren bedömer att även hälso- och sjukvårdens insatser bör ingå för att en helhetssyn på samverkan om förebyggande insatser för barn och unga ska uppnås.

Skolverket har fortsatt nationell myndighetssamverkan med såväl Socialstyrelsen som Rikspolisstyrelsen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) kring riskutsatta barn och unga. En aktuell fråga har varit Skolverkets nationella utvecklingsinsats för utökad samverkan riktad till en tredjedel av Sveriges kommuner år 2007-2009, men också pågående arbete med förbättrad skolgång för placerade barn och unga.

En välfungerande samverkan bygger på en tydlig ansvarsfördelning, god kunskap om varandras uppdrag, en jämlik relation och tydliga rutiner; allt

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

enligt utredningen om översyn av skolans arbete med utsatta barn och unga.⁴¹ Där framhålls att nationella insatser behöver koordineras i större omfattning. Lagstiftningen är tydlig när det gäller skyldigheten att samverka. Det är obligatoriskt och ska utgöra en del av det ordinarie arbetet. Skolverket avser därför att fortsätta samverka inom det angivna området och delta i en rad olika samverkanskonstellationer allt från ett uppdrag med Socialstyrelsen kring samordnad elevhälsa till ett uppdrag som Rikspolisstyrelsen har kring sociala insatsgrupper för att motverka rekrytering och underlätta avhopp från kriminella grupperingar.

Ett nytt uppdrag till Skolverket om mobbning med en bred värdegrundsansats är aviserat i statsbudgeten för 2011.

Regeringen har i januari 2011 gett Skolverket i uppdrag att erbjuda utbildningsinsatser med syfte att stödja skolornas undervisning om alkohol, narkotika, dopning och tobak. I uppdraget ingår också att stödja skolornas generella arbete med skolframgång och ett gott skolklimat.

Skolverket avser fortsätta stödja skolhuvudmännens förutsättningar att utveckla det främjande och förebyggande arbetet genom olika former av informations- och utbildningsinsatser.

5.5 Förbättrad statistik och indikatorer

Den befintliga statistiken, som baseras på räddningstjänsternas insatsrapporter, ger en bra bild av problematiken med bränder i skolmiljö utifrån ett räddningstjänstperspektiv. Statistiken innehåller detaljerade uppgifter om orsaker, startplatser och brandspridning. Den är dock inte heltäckande, många bränder i skolorna kommer aldrig till räddningstjänstens kännedom. För att skapa en helhetsbild behövs statistik från fler källor. Exempelvis behöver insamling ske från olika incidentrapporteringsystem och från försäkringsbolag. Det saknas en bra bild av kostnaderna för bränder i skolmiljön, den befintliga bedömningen på 300 miljoner kronor per år bygger på gamla uppgifter. Sammantaget skulle det möjliggöra ett större underlag för analyser som kan bidra till en bättre förståelse för fenomenet anlagda skolbränder.

⁴¹ SOU 2010:95. *Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning*, sid 228. Utbildningsdepartementet

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

MSB kommer att verka för att skapa en mer heltäckande bild av skolbrandsproblemet genom tillgång till fler statistikkällor.

Brottsförebyggande rådet (BRÅ) tillhandahåller brottskoder för alla typer av brott och händelser som anmäls och utreds av polisen. När det gäller området brand finns det endast brottskoder som anger mordbrand (1301), allmänfarlig vårdslöshet genom vållande av brand (1302) samt skadegörelse genom brand (1202). Dessa koder begränsar möjligheten att effektivt härleda anmälningar som berör brand i skola. Samtidigt pågår även ett omfattande arbete med strukturerad juridisk och kriminologisk information, vilket på sikt kommer att ersätta nuvarande system med brottskoder, inom ramen för Rättsväsendets Informationsförsörjning (RIF), vilket berör samtliga myndigheter i rättskedjan.

RPS kommer att verka för en översyn och att undersöka möjligheterna att lägga till objekt till brottskoderna som berör skolan i den statistik som tillhandahålls av BRÅ. Förslaget kan efter beredning och beslut i så fall börja gälla tidigast den 1 januari 2012.

5.6 Utveckling av material för skolan

MSB:s befintliga skolmaterial (se avsnitt 4.1) som tillhandahålls kostnadsfritt, innehåller idag avsnitt som berör anlagd brand. MSB avser att utveckla innehållet och därmed främja möjligheten för lärare och räddningstjänstpersonal att arbeta i klasserna med frågan. MSB:s skolstrategi gör det även möjligt att utveckla och tillhandahålla särskild fortbildning inom ämnet, för lärare och annan skolpersonal. Under 2011 utvecklas MSB:s information om skolmaterialet på en särskild webbplats⁴². Det nya webbkonceptet förbättrar och breddar stödet till skolpersonal i form av bland annat tips och råd om hur man kan arbeta med "Säkerhet i skolan" i ett bredare perspektiv. Utveckling av såväl utbildningsmaterial som andra typer av stöd/verktyg till lärare och övrig skolpersonal, sker i dialog med målgruppen i form av referensgrupper med elever och lärare.

MSB kommer inom ramen för utvecklingsarbetet med det befintliga skolmaterialet särskilt att beakta området anlagda bränder i skolmiljö.

⁴² www.msb.se/skola

Referenser

- Allmänna råd för arbetet med åtgärdsprogram, Skolverket, 2008
- Allmänna råd för särskilt stöd i grundskolan, Skolverket, 2008
- Allmänna råd för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, Skolverket, 2009.
- Anlagd brand – ett stort samhällsproblem, Margaret Simonson, Sveriges Tekniska Forskningsinstitut, SP Arbetsrapport 2007:21
- Attityder till skolan 2009, Skolverket, 2010.
- Att leka med Elden, en bok om barn, eld och brand, Yvonne Terjestam och Olof Rydén, 1999
- Att mäta effekter av åtgärder mot anlagd brand i skola, Lotta Gustavsson, Johan Lindbom, Lunds Tekniska Högskola, Rapport nr 5338, Lund 2010.
- Brandstatistik - Vad vet vi om anlagd brand, Per Blomqvist och Henrik Johansson, SP 2009.
- Bullying and Social Objectives. A Study of Prerequisites for Success in Swedish Schools, Ahlström, Björn, Sociologiska institutionen, Umeå universitet. 2009
- Dimensionerande brand: anlagda skolbränder, Lars-Gunnar Klason, Nils Johansson och Petra Andersson, SP 2010.
- Diskrimineringslag (2008:567)
- Erfarenheter av samverkan – kring barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa, Skolverket, Stockholm 2010
- Fallstudier – Vilka tekniska faktorer spelar roll vid anlagd brand i skolor, Patrick Van Hees och Nils Johansson, Lunds tekniska Högskola, Rapport nr 3148, Lund 2010.
- Förordning (2008:1002) med instruktion för Myndigheten för samhällsskydd och beredskap
- Förstudie till metodutveckling för identifiering och behandling av unga brandanläggare, Lennart Strandberg, Kreafor AB, Rapport nr 205-071.
- Grövre våld i skolan, Rapport 2009:6, BRÅ 2009.
- Göta Lejon, <http://www.gotalejon.goteborg.se/>
- Hur kan skolans arkitektur stödja lärandet? Seminariedokumentation, Arkitekturmuseet 2010-11-16

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Inspektion av polismyndigheternas samarbete med skolan. Rikspolisstyrelsens inspektionsrapport 2010:4.

Normbrytande beteende i barndomen, Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) & Statens Institutionsstyrelse (SiS), Stockholm 2005

Nyhetsbrev 29 om anlagd brand, Brandskyddsföreningen, 2010-12-20

Nyhetsbrev 30 om anlagd brand, Brandskyddsföreningen, 2011-02-08

Plan för förebyggande insatser avseende Skola & Anlagd brand, Räddningstjänsten Storgöteborg

Presentation "I Ängelholm arbetar man aktivt mot anlagda skolbränder", föredrag på konferensen Skolan Brinner 2010, Jan Klausner Ängelholms räddningstjänst.

http://www.brandskyddsforeningen.se/pa_arbetet/anlagdbrand/skolan-brinner/skolan_brinner_2010

Presentation "Vem är det som anlägger bränderna i skolan?", föredrag på konferensen Skolan Brinner 2010, Hans Ekbrand och Sara Uhnno, Göteborgs Universitet.

http://www.brandskyddsforeningen.se/pa_arbetet/anlagdbrand/skolan-brinner/skolan_brinner_2010

Reformen skydd mot olyckor - en uppföljning med förslag till utveckling. DS 2009:47

Regeringsuppdrag till Skolverket:

Uppdrag om diskriminering, U2006/5849/S

Uppdrag rörande grövre våldsbrott i skolan, U2008/4718/S

Uppdrag att fördela medel till samverkansprojekt inom grund- och gymnasieskolan, U2006/5879/S

Uppdrag att genomföra jämställdhetsinsatser i skolan, U2006/9049/S

Uppdrag om utbildningssatsning i forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning i skolan, U 2007/1205/S

Uppdrag om skolans värdegrund, U 2009/2848/S

Response for Request for Information/Assistance. The European Network of Arson Practitioners, MSB Dnr 2011-1823

Samverkan Polis och kommun – för en lokalt förankrad polisverksamhet i hela landet, POA-480-5788/06

Se, tolka och agera – allas rätt till en likvärdig utbildning.

Utbildningsdepartementet, SOU 2010:95.

Skolbränder och skolbrandsprevention, Björn Andersson et al, Karlstads universitet 2009, Karlstad University Studies 2009:51

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984

Datum
2011-05-24

Diariernr
2010-7743

Skollagen (2010:800)

Skolorna förfaller, ur Planera Bygga Bo, nummer 4-2007, Boverket

Snabbfakta Skolverket - <http://www.skolverket.se>

Skolans värdegrund – <http://www.skolverket.se/vardegrund>

Statistik över anmälda brott – <http://www.bra.se>

Strategi för samverkan – barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa.
Socialstyrelsen, Myndigheten för skolutveckling, Rikspolisstyrelsen.
Stockholm, 2007, (reviderad upplaga).

Studie av Sambandet mellan räddningstjänstens förebyggande insatser och
anlagda skolbränder, Malin Pettersson och Johan Szymanski, Lunds Tekniska
Högskola, Rapport nr 5283, Lund 2008.

Tryggare skolor minskar risken för anlagda bränder, Gunnar Dahl och Ulf
Mårtensson, Svenska Brandskyddsföreningen, beställningsnummer 205000.

Utvärdering av metoder mot mobbning, Skolverket 2011.

Vad fungerar? Resultat av utvärdering av metoder mot mobbning. Skolverket
(2011)

Verksamhetsuppföljning 2010, Räddningstjänsten Storgöteborg, 2011-01-31.

Vilka skolor har en ökad risk för anlagd brand?, Myndigheten för
samhällsskydd och beredskap 2010, MSB 0143-10

Vill man gå på toa ligger man illa till, Om arbetsmiljön i skolan,
Barnombudsmannen, 2006

Vår tids skola – hur ska den byggas. Rådet för arkitektur form och design. 2008

MSB Myndigheten för samhällsskydd och beredskap

Postadress:
651 81 Karlstad

Besöksadress:
Stockholm: Kungsgatan 53
Karlstad: Norra Klaragatan 18
Sandö: Sandövägen 7
Revinge: Revingeby

Telefon: 0771-240 240
Fax: 010-240 56 00
registrator@msb.se
www.msb.se

Org nr.
202100-
5984